

L 772
131

V. Šteins

GATVIEŠU SARKANO STRĒLNIEKU
CĪŅU CEĻŠ

V. Šteins
LATVIEŠU SARKANO
STRĒLNIEKU
CIŅU CEĻŠ

1911
MAY 10
1911

L 77-2
131

L
9

V. Šteins
**GATVIEŠU SARKANO STRĒĢNIEKU
CIŅU CEĻŠ**

IZDEVNIECĪBA «LIESMA» RĪGA 1977

9(L)2
St 317

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~77~~ 44464

0309013919

MAKSLINIEKS E. GARKEVICS

© «Liesma», 1977

S $\frac{20904-288}{M801(11)-77}$ 70-77

Ievads

*Piecstaru zvaigzne, piecstaru planēta —
pasaulē latviešu strēlniekus zin,
Viņi jau dzīvē bij kalti kā granītā,
viņos iestrēdza naidnieku svins.*

Lija Bridaka

Latviešu sarkanie strēlnieki ar savu uzticību padomju varai, Ļeņina idejām, ar savu drosmi, varonību un disciplīnu kaujas laukos ierakstījuši vienu no vis-slabenākajām lappusēm latviešu tautas vēsturē.

Revolūcijas trieciendivīzija — tā bieži dēvē leģendāro Latviešu strēlnieku padomju divīziju — likvidēja padomju varai tik bīstamo kreiso eseru dumpi Maskavā, izcīnīja slavenas uzvaras kaujās pie Orlas un Kromiem, pie Kahovkas un Perekopa, 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā atbrīvoja Latvijas lielāko daļu no vācu okupantiem.

Astoņus latviešu strēlnieku pulkus izveidoja pirmā pasaules kara laikā. Tie cīnījās Rīgas frontē XII armijas sastāvā. Ļoti sīvas kaujas strēlnieki izcīnīja pie Ķekavas, Smārdes, Tireļpurvā, Ložmetējkalnā un Nāves salā.

Jau no latviešu strēlnieku pulku organizēšanas brīža boļševiki tajos izvērta revolucionārās agitācijas un propagandas darbu. Tā kā lielākā daļa strēlnieku bija strādnieki, kalpi un bezzemnieki, boļševiku idejas viņu vidū guva plašu iemiesojumu. Drīz vien latviešu strēlnieku pulki kļuva par XII armijas visrevolucionārākajām karaspēka daļām.

Latviešu strēlnieku pulki bija pirmā karaspēka daļa vecajā armijā, kas drīz pēc Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas Krievijā — 1917. gada maijā

atklāti paziņoja, ka nostājas pret Pagaidu valdību, pret karu, ka cīnīsies par tiem mērķiem, kurus izvirza boļševiku partija.

1917. gada 17. (30.) maijā Latviešu strēlnieku pulku delegātu II kongress pieņēma boļševiku izvirzīto rezolūciju un nosūtīja telegrammu V. I. Ļeņinam, kurā apsveica viņu kā Krievijas proletariāta revolucionāro cīņu vadoni, savu domu paudēju. Šo dienu uzskata par pagrieziena punktu latviešu strēlnieku vēsturē, par latviešu revolucionāro strēlnieku dzimšanas dienu.

Oktobra revolūciju latviešu strēlnieki sagaidīja frontē. Neapraktāma sajūsma valdīja strēlnieku pulkos, uzzinot par revolūcijas uzvaru Petrogradā.

Savu nelokāmo apņemšanos aizstāvēt padomju varu latviešu strēlnieki apliecināja, izpildot daudzus Padomju valdības uzdevumus tūlīt pēc Oktobra revolūcijas uzvaras. Viņi apsargāja revolūcijas štābu — Smoļņiju, vēlāk Kremli, Padomju valdību, V. I. Ļeņinu. Toreizējais Kremļa komandants P. Maļkovs rakstījis:

«Visu savu mūžu atcerēšos vienkāršos, reti pieticīgos, proletāriskajai revolūcijai bezgalīgi uzticīgos latviešu strēlniekus, kuru pašreizējā drošsirdība, apbrīnojama vīrišķība un aukstasinība, kuru ikdienas varonība uz mūžīgiem laikiem zelta burtiem ierak-

stīta Padomju valsts pastāvēšanas pirmo gadu vēsturē.»¹

Jau 1917. gada beigās un 1918. gada sākumā latviešu strēlnieki devās uz pirmajām pilsoņu kara frontēm. Smagas kaujas strēlnieki 1918. gada februārī izcīnīja pret vācu imperiālistiem, kas nodevīgi bija laužuši Brestā noslēgto pamiera līgumu.

1918. gada aprīlī Augstākā Kara Padome un KSFPR Karalietu tautas komisariāts nolēma no visiem latviešu strēlnieku pulkiem izveidot Latviešu strēlnieku padomju divīziju. Tā kļuva par pirmo pilnīgi noformēto divīziju Sarkanajā Armijā.

Latviešu strēlnieku padomju divīzija vai tās daļas cīnījās visās pilsoņu kara frontēs. Minēsim tikai dažus piemērus. 1918. gada vasarā un rudenī baltgvardu bandas centās gāzt jauno padomju varu. Šajā laikā latviešu strēlnieki cīnījās gan Austrumu, gan Dienvidu, gan Ziemeļu frontē. 1918. gada novembrī uzliesmoja revolūcija Vācijā. Arī okupētajā Latvijā izveidojās revolucionāra situācija. Atbrīvot Latviju no nīstajiem iebrucējiem devās latviešu sarkanie strēlnieki. Var saprast strēlnieku prieku. Viņi — Latvijas strādnieki, bezzemnieki un sīkzemnieki — boļševiku partijas vadībā bija kļuvuši par lieliski organizētu proletāriskās revolūcijas bruņotu spēku.

1919. gada sākumā strēlnieki atbrīvoja gandrīz visu Latviju. Taču tai pašā gadā viņiem nācās Latviju arī atstāt. Tas bija laiks, kad gandrīz no visām pusēm jaunajai Latvijas Padomju Republikai uzbruka ārzemju interventu, kas gribēja noņņaut padomju varu Latvijā. Šajās smago cīņu dienās latviešu sarkanie strēlnieki apliecināja savu uzticību proletāriskā internacionālisma idejām — viņi atstāja Latviju, lai dotos uz tām frontēm, kur padomju varai draudēja vislielākās briesmas. Strēlnieki saprata, ka bez Pa-

domju Krievijas nevar būt Padomju Latvijas, — ja padomju vara uzvarēs Krievijā, tā agrāk vai vēlāk uzvarēs arī Latvijā.

1919. gada rudenī Dienvidu frontē pret Deņikina baltgvardu armiju latviešu sarkanie strēlnieki izcīnīja sava slavenā cīņu ceļa smagākās kaujas. Par lieliem nopelniem šajās cīņās Latviešu strēlnieku padomju divīzija tika apbalvota ar VCIK Sarkanu karogu. Vienu no divīzijas labākajiem pulkiem — 5. pulku šai laikā pārcēla uz Petrogradu cīņām pret Judeņiča baltgvardu armiju.

Sekoja leģendārās kaujas pie Kahovkas un Perekopa. Uzsaukumā «Latdivīzijas kareivjiem» teikts:

«... kad baltais zvērs Vrangelis paklusām izlīda no savas alas Krimā, Latviešu divīzija ar pilnu krūti sagaidīja ienaidnieka nikno uzbrukumu un atsvieda to no pārceltuves pār Dņepru. Tagad viņš no jauna grib izmēģināt savus spēkus. Nu tad sit to, sit trakojošo baronu, Latdivīzija! Sit ar visu spēku! Uz priekšu, varonīgās divīzijas slavenie kareivji! Uz jums ar cerībām raugās padomju republikas — Krievija un Ukraina. Ar lepnumu un mīlu uz jums raugās jūsu dzimtene — darbatautas Latvija!»¹

Pilsoņu karš beidzās ar uzvaru. Latviešu divīzija bija izpildījusi savu internacionālo misiju. Tās cīnītāji devās uz sociālistiskās celtniecības frontēm.

Sobrīd ir bezgala daudz vietu Padomju zemē, kur atceras latviešu strēlniekus. Par to liecina viņiem uzceltie pieminekļi, par to stāsta viņu vārdos nosauktās ielas un laukumi.

Rīgā, kur sākas Ļeņina iela un latviešu tautas likteņupes Daugavas abus krastus vieno Oktobra tilts, viņiem uzcelts mūžīgas slavas piemineklis — Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais ansamblis.

¹ Maļkovs P. Kremļa komandanta piezīmes. R., 1960, 161. lpp.

¹ Draudiņš T. Latviešu strēlnieku cīņu ceļš. R., 1961, 115. lpp.

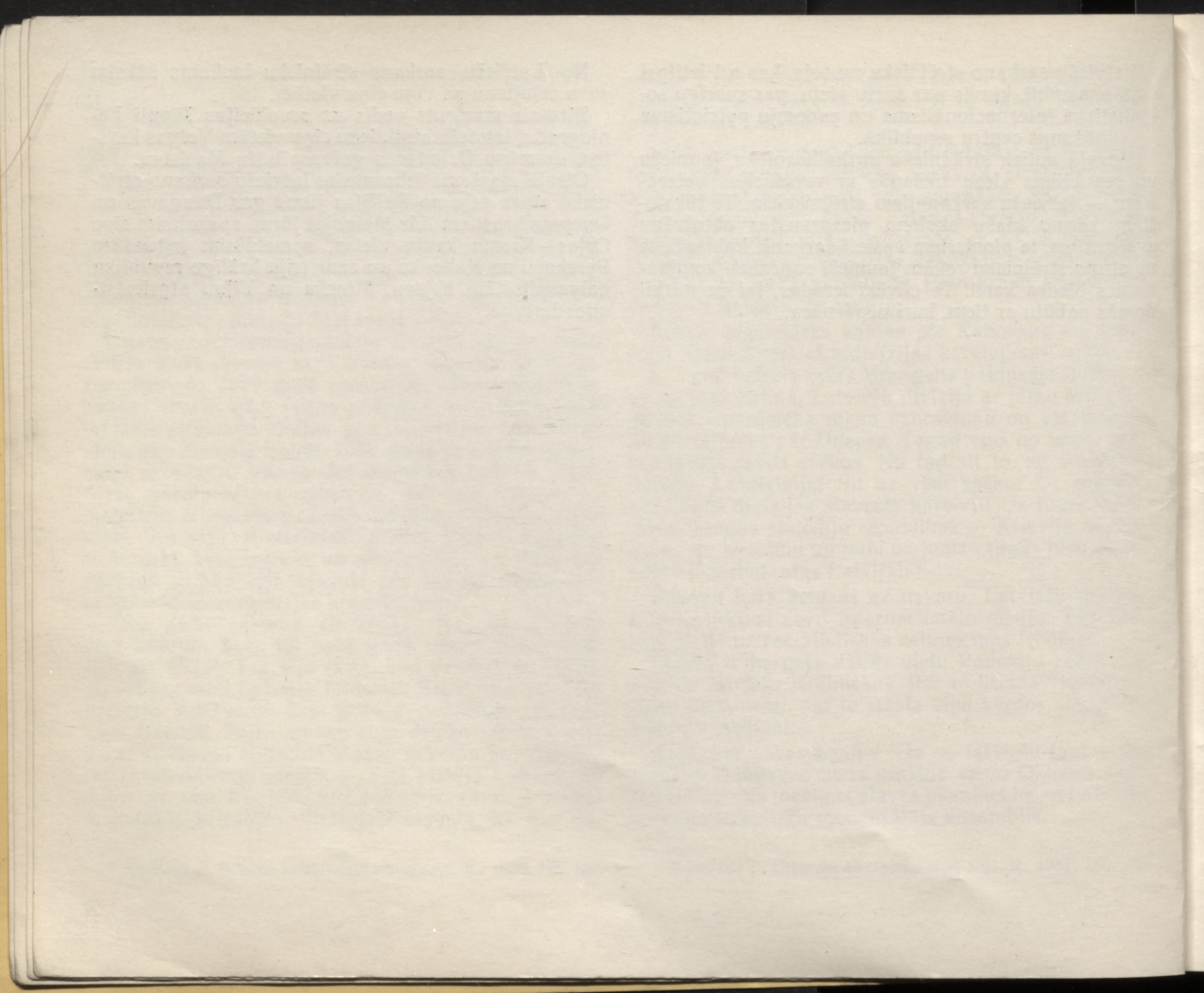
Latviešu sarkano strēlnieku muzejs, kas arī ietilpst šajā ansablī, kļuvis par svētu vietu, par svarīgu sociālistiskā internacionālisma un padomju patriotisma zināšanas centru republikā.

Muzejā notiek strādnieku un kolhoznieku, jauniešu un republikas viesu tikšanās ar revolūcijas veterāniem — latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Te tūkstošiem pirmo klašu skolēnu piespraustas oktobrēnu zvaigznītes, te pionieriem apsieti sarkanie kaklauti, te no sirmo strēlnieku rokām jaunieši saņēmuši komjau-natnes biedra karti. Te cilvēki ierodas, lai uz mirkli domās pabūtu ar tiem, kuri nepārnāca.

No Latviešu sarkano strēlnieku laukuma sāksim savu ceļojumu pa viņu cīņu vietām.

Pirmais maršruts vedīs uz revolūcijas šūpuli Ļeņingradu, latviešu strēlnieku cīņu vietām Volgas kras-tos, uz mūsu Dzimtenes galvaspilsētu Maskavu.

Otrajā maršrutā izbrauksim latviešu sarkano strēl-nieku cīņas ceļu no Baltijas jūras gar Daugavas un Dņepras krastiem līdz Melnajai jūrai, apskatīsim sīvo Orlas—Kromu kauju vietas, apmeklēsīm legendāro Perekopu un Kahovku un caur triju brālīgo republiku galvaspilsētām Kijevu, Minsku un Viļņu atgriezīsi-mies Latvijā.

1. maršruts

INČUKALNS

Padomju varas nostiprināšanās Krievijā, Novembra revolūcija Vācijā un revolucionārās situācijas izveidošanās Latvijā deva iespēju latviešu sarkanajiem strēlniekiem 1918. gada beigās sākt Latvijas atbrīvošanu no nīstajiem vācu okupantiem.

1918. gada decembrī latviešu strēlnieki no Pleskavas caur Valku, Valmieru un Cēsīm, izcīnot atsevišķas kaujas ar vācu armijas daļām, virzījās uz Rīgu.

Decembra pēdējās dienās, sakāvuši vācu arjergarda vienības pie Līgatnes un Siguldas, latviešu strēlnieki strauji devās uz priekšu. Pēdējo mēģinājumu — kaut uz nelielu laiku apturēt strēlnieku uzvaras gājienu vācieši izdarīja pie Inčukalna. Te bija vēl saglabājušās pasaules kara laikā izbūvētās pozīcijas. Tieši Jaungada naktī sākās 2. latviešu strēlnieku brigādes uzbrukums Inčukalnā koncentrētajiem vācu spēkiem. Brigādes pamatsastāvu šajā laikā veidoja 1. un 4. latviešu strēlnieku pulks. Pirmajam pulkam nakts tumsā daļēji izdevās ienaidnieku apiet. Vāciešiem strēlnieku trieciens no dienvidiem bija pilnīgi negaidīts. Roberts Apinis, kas tajās dienās bija 2. brigādes komisārs, par šo kauju raksta:

«Negaidīta ložmetēju un šauteņu uguns no neliela attāluma un pie tam vēl nakti, no aizmugures, sacēla ārkārtīgu paniku dzelzsdīvīzijniekos. Komandas, kliegzieni, vaidi, neziņā skraidoši zaldāti un bezmērķa šā-

vieni saplūda, kā likās, neizbēgamas katastrofas pēdējā akordā.

Un tomēr katastrofa nenotika. Strēlnieki, skrejot uz priekšu, lai ar rokas granātām un durkliem dotu pēdējo triecienu, gluži negaidīti uzdūrās uz drāšu žoģiem, kuri bija uzglabājušies no imperiālistiskā kara. Tādu iespēju paredzējuši nebijām. Uzbrukums apstājās. Pretinieks, izmantojot šo stāvokli, paspēja savest kārtībā savas rezerves daļas un izvirzīt tās pret 1. pulku. Sāka darboties arī pretinieka artilērija.

Lai izvairītos lieku zaudējumu, pulks atkāpās verstis divas no Inčukalna. Nakts uzbrukums nesasniedza savu mērķi. Tā nozīme tomēr bija ļoti liela. Vāci zaudēja apmēram 100 kritušo un ne mazāk ievainoto.»¹

Roberts Apinis (1892—1938) — ievērojams politisks un militārs darbinieks. Dzimis Jaungulbenes pagastā. 1912. gadā iestājās partijā. 1915. gadā R. Apini iesauca armijā. Viņš dienēja Latviešu strēlnieku rezerves bataljonā, vēlāk 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulkā. Pēc Februāra revolūcijas viņu ievēlēja par pulka komitejas priekšsēdētāju. 1919. gadā R. Apini iecēla par 2. brigādes, bet 1920. gadā par Latviešu strēlnieku divīzijas komisāru. Pēc pilsoņu kara viņš turpināja dienestu Sarkanajā Armijā. No 1935. gada R. Apinis strādāja Tālajos Austrumos.

1. janvāra rītā uzbrukums sākās no jauna. Strēlnieku ķēdes lēnām virzījās uz stacijas pusi. Šauteņu un ložmetēju uguns nepārstāja no agra rīta līdz vēlai

¹ Latvju strēlnieku vēsture, 2. sēj., 2. d. M., 1934, 376. lpp.

pēcpusdienai. Pretinieks enerģiski aizstāvējās, lai sagaidītu tumsu un tad atkāptos bez lielākiem zaudējumiem. Tikai tad, kad strēlnieki draudēja nogriezt atkāpšanās ceļu uz Rīgu, vācieši metās bēgt.

Bēgšana notika tādā steigā, ka visi ložmetēji un lielgabali tika pamesti lietošanas kārtībā. Tas bija strēlniekiem labs ieroču papildinājums. Vienu no iegūtajiem lielgabaliem viņiem tūlīt nācās laist darbā. Kad strēlnieki ieņēma staciju, no Rīgas puses parādījās bruņu vilciens. Pret to tika vērstas lielgabala stobrs. Pirmais lādiņš sprāga netālu no bruņu vilciena. Tas nekavējoties devās atpakaļceļā.

Ceļš uz Rīgu bija pavērts. Reizē ar strēlniekiem uz priekšu virzījās arī vilciens ar Latvijas Padomju Pagaidu valdību.

SIGULDA — LĪGATNE

Neraugoties uz krievu armijas un it sevišķi latviešu strēlnieku varonīgo pretestību, vāciešiem 1917. gada septembra sākumā izdevās ieņemt Rīgu. To sekmēja arī toreizējā Krievijas armijas virspavēlnieka ģenerāļa Korņilova nodevība. Tomēr galveno mērķi — iznīcināt krievu XII armiju — vāciešiem realizēt neizdevās. Fronte nostabilizējās netālu no Rīgas. Daļa latviešu strēlnieku izvietojās Siguldas—Līgatnes—Nītaures apkārtnē. Te viņi sagaidīja Oktobra revolūciju. No šejienes 1. Daugavgrīvas pulks revolūcijas dienās devās uz Cēsim.

Otreiz pie Līgatnes un Siguldas latviešu strēlnieki cīnījās 1918. gada decembra pēdējās dienās, kad vācieši izrādīja sīkstu pretestību un kavēja virzīšanos uz Rīgu. 26. decembrī 4. latviešu strēlnieku pulks, satricot spēcīgu ienaidnieka grupējumu, ieņēma Līgatnes staciju, bet naktī no 29. uz 30. decembri 1. latviešu strēlnieku pulks, izdarot veiklu apiešanas manevru,

sakāva pretinieku un ieņēma Siguldu, lai turpinātu uzbrukumu Rīgas virzienā.

PLESKAVA

Pleskava ir viena no tām pilsētām, kura pilsoņu kara dienās gāja no rokas rokā, kuras apkārtnē notikušas sevišķi sīvas ilgstošas kaujas.

Rupji laužot 1917. gada decembrī noslēgto pamiera līgumu starp Padomju Krieviju no vienas puses un Vāciju, Austroungāriju, Bulgāriju un Turciju no otras puses, 1918. gada 18. februārī vācu karaspēks pārgāja uzbrukumā. Šajā laikā noritēja straujš vecās armijas sairuma process. Jauno — Sarkanu Armiju tikko sāka formēt. Labi bruņotajiem vācu imperiālistu pulkiem pretī stāties varēja tikai nelielas Sarkanās Gvardes vienības un atsevišķas vēl nedemobilizētas vecās armijas daļas — arī latviešu strēlnieki. Izmantojot dzīvā spēka un tehnikas pārsvaru, vācu armija visā frontē strauji virzījās uz priekšu. Tām latviešu strēlnieku daļām, kas vēl atradās Latvijā, vajadzēja steidzīgi atkāpties. Vairāki pulki atkāpās caur Pleskavu.

24. februārī no Valkas Pleskavā ieradās 2. Rīgas latviešu strēlnieku pulks. Tajā laikā vācu karaspēks jau tuvojās pilsētai. Divas pulka rotas un ložmetēju komanda iesaistījās pilsētas aizstāvēšanas kaujā. Kopā ar sarkangvardu daļām tās mēģināja apturēt vāciešus apmēram 20 km uz dienvidiem no Pleskavas. Pēc sīvas kaujas, pārspēka spiesti, aizstāvji atkāpās uz Pleskavu un pievakarē to atstāja.

Ļoti grūtā situācijā nonāca 7. Bauskas pulks, kas no Valmieras caur Valku arī atkāpās uz Pleskavu. Kad pulks ieradās Valkā, izrādījās, ka visas karaspēka daļas pilsētu jau atstājušas. Nebija nekāda transporta. Bargā 25 grādu salā strēlniekiem vāja-

dzēja veikt garu un grūtu pārgājienu. Pleskava bija jāasniedz pirms vāciešiem. Tas tomēr neizdevās, tādēļ strēlniekiem nakts tumsā ar kaujām vajadzēja izlauzties cauri pilsētai.

Sajā revolūcijai bīstamajā momentā, kad ienaidnieks lauzās uz Petrogradu, tās aizstāvēšanas organizēšanu savās rokās pārņēma Vladimirs Iljičs Ļeņins. To daļu skaitā, kurām vajadzēja aizsargāt Petrogradu, Ļeņins ierakstīja arī 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulku. Dažādu apstākļu dēļ uz fronti varēja aizbraukt tikai daļa strēlnieku, kurus komandēja Kārlis Hercbergs. Kaujās pret vāciešiem bataljons nepiedalījās, bet pēc Brestas miera līguma noslēgšanas tas sargāja demarkācijas līniju Pleskavas apkārtnē.

1918. gada beigās pēc Novembra revolūcijas uzvaras Vācijā sākās vācu karaspēka atkāpšanās no okupētajām teritorijām. Pleskavā iegāja padomju 7. armijas daļas. Te no Austrumu frontes ieradās 1., 4., 6. latviešu strēlnieku pulks un 2. brigādes štābs. Pleskavā uzturējies arī 7. armijas kreisā kaujas iecirkņa komisārs Jānis Fabriciuss.

No Pleskavas decembra pirmajās dienās latviešu strēlnieki sāka savu uzvaras gājienu uz Latviju.

Pēc panākumiem Padomju Latvijas atbrīvošanās cīņās 1919. gada sākumā tā paša gada pavasarī latviešu strēlniekiem vēlreiz vajadzēja izbaudīt atkāpšanās rūgtumu. 22. maijā kontrrevolucionārā vācu 6. korpusa sastāvā ietilpstošās karaspēka daļas ieņēma Rīgu, bet 26. maijā igauņu un krievu baltgvardi — Pleskavu. Kaujas Pleskavas apkārtnē ar baltgvardiem sākās jau janvārī un ar mainīgām sekēm turpinājās līdz pat augustam. 14. augustā Sarkanā Armija sāka izšķirošo triecienu. Tajā piedalījās arī F. Rieksta komandētais 2. latviešu strēlnieku pulks. 19. augustā pulks ieradās Ostrovā un tūlīt iesaistījās uzbrukuma operācijā.

«Jau nākamajā naktī, sākot savu uzbrukumu ar spēju triecienu, latviešu strēlnieki pārrāva ienaidnieka pozīciju pirmo līniju. Baltgvardi, zaudējot sādžu pēc sādžas, atkāpās. 2. strēlnieku pulks enerģiski turpināja virzīties uz priekšu un nedeva pretiniekam laiku likvidēt pārrāvumu, kas kā ķilis iespiecās arvien dziļāk. Jau pirmajās dienās visā apvienotās brigādes iecirknī stāvoklis manāmi uzlabojās. 15. armijas kaujas darbības aprakstā par 1919. gada augustu norādīts, ka 2. latviešu strēlnieku pulka iesaistīšanai uzbrukumā apvienotās brigādes iecirknī neapšaubāmi bijusi izšķiroša nozīme Pleskavas operācijas tālākajā norisē, ka tā nodrošinājusi labvēlīgu lūzumu Sarkanās Armijas daļu uzbrukumā.

Operācijas turpinājumā latviešu strēlnieki grūtos apstākļos pāri braslam šķērsoja Veļikajas upi un, virzoties uz Mogļinas staciju, kas atradās rietumos no Pleskavas, draudēja atgriezt Pleskavas apkārtnē izvietotos igauņu baltgvardu spēkus. Tā tika īstenota 15. armijas komandiera A. Ķorka iecere par igauņu baltgvardu atšķelšanu no pašas pilsētas aizstāvēšanas.»¹

To karaspēku daļu vidū, kas 26. augustā ielauzās Pleskavā, bija arī 2. latviešu strēlnieku pulks.

1969. gada 23. februārī netālu no Pleskavas — Krestos atklāja pieminekli kritušajiem cīnītājiem. Tēlnieks tajā attēlojis Padomju Bruņoto Spēku veidošanos un izaugsmi.

TOROŠINA

Aptuveni 20 km no Pleskavas atrodas Torošina. Te ilgāku laiku bija izvietots viens 6. latviešu strēlnieku pulka bataljons. K. Hercbergs bija tā komandieris un arī Torošinā izvietotā garnizona komandants.

¹ Latviešu strēlnieku vēsture. R., 1970, 351.—352. lpp.

Torošinas garnizonam 1918. gadā vajadzēja apsargāt ļoti plašā rajonā demarkācijas līniju. Tā kā 6. pulka daļa bija skaitliski neliela, K. Hercbergs enerģiski ķērās pie vienības papildināšanas. Pie viņa ieradās daudzi latviešu strēlnieki, kuri februārī straujā vācu uzbrukuma laikā nebija paguvuši atkāpties un tagad, negribēdami padoties vāciešiem, bēga pāri demarkācijas līnijai. Savā vienībā Hercbergs pieņēma arī apkārtējos strādniekus un zemniekus, tādēļ to drīz varēja reorganizēt par pulku. To nosauca par Torošinas latviešu strēlnieku pulku. Vecās armijas daļas atkāpjoties bija pametušas daudz ieroču. Ar tiem pulks tika apbruņots.

Kārlis Hercbergs (1883—1918) dzimis un audzis Rīgā. Te arī strādāja par skolotāju. Pasaules kara laikā dienēja latviešu strēlnieku pulkos. Pēc Oktobra revolūcijas, būdams 6. pulka virsnieks, kopā ar to devās uz Petrogradu. 1918. gada vasarā kā 6. Torošinas latviešu strēlnieku pulka komandieris kopā ar pulku aizbrauca uz Austrumu fronti.

1918. gada 18. jūlijā kaujā pret baltčehiem Urālos pie Arslanovas stacijas K. Hercbergs krita. Tagad tur uzstādīts obelisks kritušajiem 6. pulka strēlniekiem un viņu komandierim komunistam K. Hercbergam.

Latviešu sarkano strēlnieku muzejā zem strēlnieku kauju karogiem glabājas Urālu komjauniešu atvestā zeme no K. Hercberga atdusas vietas.

ĻEŅINGRADA

Petrograda — revolūcijas šūpulis. Tieši šeit latviešu sarkanie strēlnieki izpildīja atbildīgus revolūcijas uzdevumus. Tajos ietilpa ne tikai rūpes par revolucionāro kārtību pilsētā. Viņi arī sargāja Smoļniju, pirmās Padomju valsts valdību un tās vadītāju V. I. Ļeņinu, veica Tautas Komisāru Padomes sarkanieku pienākumus. Ārkārtīgi daudzveidīgi bija uzdevumi, kurus latviešu sarkanajiem strēlniekiem uzticēja revolucionārajā Petrogradā.

Ar cīņās pārbaudītiem strēlniekiem Felikss Dzeržinskis un viņa pirmais vietnieks Jēkabs Peterss papildināja čekistu vienības. Daudzi ievērojami Viskrievijas Ārkārtējās Komisijas darbinieki nākuši no latviešu strēlnieku vidus un dienesta gaitas sākuši tieši Petrogradā.

Savukārt latviešu strēlnieku rindas papildināja latviešu strādnieki, kuri Petrogradā dzīvoja jau pirms pirmā pasaules kara vai arī bija evakuējušies no Rīgas.

Cieši kontakti latviešu strēlniekiem izveidojās ar Baltijas flotes matrožiem. Petrogradā cīņu liesmās dzimusi latviešu sarkano strēlnieku un revolucionāro matrožu draudzība turpinājās smagajās pilsoņu kara kaujās.

Ar Smoļnija rotas un 6. Tukuma strēlnieka pulka karavīriem cieši saistīts bija komisārs Semjons Nahimsons. Ne vienam vien latviešu strēlniekam S. Nahimsons palīdzēja atrast ceļu uz boļševiku partiju.

Latviešu strēlnieku rindas papildinājās arī ar revolucionāri noskaņotajiem, bijušajiem cara leibgvardes pulku karavīriem — latviešiem. Šajos pulkos latviešu kalpu dēli bieži vien nokļuva savas staltās stājas dēļ. Pēc Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas viņi aktīvi iesaistījās revolucionārā cīņā. Par ievērojamiem partijas un padomju darbiniekiem, militāriem speciālistiem padomju varas gados izauga bijušie leibgvardieši, vēlākie latviešu sarkanie strēlnieki Roberts Kīsis, Arvīds Kārklis, Jānis Tikins u. c. Kad 1917. gada aprīlī revolucionārā Petrograda gaidīja sava vadoņa atgriešanos no emigrācijas, Preobraženskas leibgvardes pulka poručīkam Jānim Tikinam partija uzticēja vadīt V. I. Ļeņina apsardzi Taurijas pilī, kur viņš nolasīja slavenās Aprīļa tēzes «Par proletariāta uzdevumiem šinī revolūcijā».

Latviešu sarkano strēlnieku delegāti piedalījās arī

Petrograda.
6. latviešu strēlnieku pulka
strēlnieki 1918. gadā.

II Viskrievijas padomju kongresā. No kongresa tri-
bīnes latviešu strēlnieku pārstāvis Kārlis Pētersons,
vēlākais Latviešu strēlnieku padomju divīzijas komi-
sārs, vēlreiz apliecināja strēlnieku uzticību revolū-
cijai, Ļeņina idejām.

Kārlis Pētersons (1877—1926) dzimis Lielvārdes pa-
gastā zemnieku ģimenē. Vēlāk kļuva par ievērojamu revolucionā-
rās kustības dalībnieku. Viņu personīgi labi pazina Vladimirs
Iljičs Ļeņins. K. Pētersons izpildījis daudzus sevišķi svarīgus
partijas uzdevumus kā pirms, tā arī pēc Oktobra revolūcijas.
1918. gada 13. aprīlī, kad nodibināja Latviešu strēlnieku padomju
divīziju, K. Pētersonu iecēla par šīs divīzijas komisāru. 1919.
gadā viņš bija Latvijas Padomju valdības kara komisārs. K. Pē-
tersons bija arī VCIK Prezīdija loceklis, piedalījās Lokarta sa-
zvērēstības atmakošanā. Latviešu sarkanie strēlnieki ļoti cienīja
un augstu novērtēja K. Pētersonu.

Revolūcija paļāvās uz latviešu strēlniekiem. No
viņu vidus izveidoja speciālu Apvienoto rotu, kurai
uzticēja sargāt Smoļņiju, veikt daudzus partijas un
valdības uzdevumus. Katrs latviešu strēlnieku pulks
Apvienotajai rotai izraudzīja 40 sevišķi uzticamus
strēlniekus. Vēlāk rotu papildināja. Par tās koman-
dieri strēlnieki ievēlēja Jāni Pētersonu. Rota Smoļņijā
ieradās 1917. gada decembra sākumā.

«Strēlnieki veikli izlec no vagoniem un nostājas
garā rindā uz vokzāles perona. Pētersons nozūd,
acīmredzot lai paziņotu uz Smoļņu par mūsu ieraša-
nos. Pamazām mūs ielenc ziņkārīgie un apskata «Rī-
gas frontes brīnumus» — japāņu šautenes ar īsiem
zobeniem trīsšķautnaino durkļu vietā. Beidzot ierodas
Pētersons.

— Soļos marš! — atskan skaļa komanda, un mēs
smagos amerikāņu zābakos, mērenos vienādos soļos
izejam uz laukuma.

Bijām nolēmuši nedarīt sev kaunu, un ceļā uz
Smoļņu ierindā ievērojām priekšzīmīgu disciplīnu un
kārtību. Tas arī nebija grūti, jo visi bijām veci
strēlnieki, agrākajos bataljonos labi dīdīti. Novietoju-

šies kolonnā pa nodaļām, soļodami stingrā kareivju
gaitā, sākām latvju strādnieku veco revolucionāro
dziesmu, kuru dziedāja 1905. gadā:

«Ar kaujas saucieniem uz lūpām,
Ar karstām sirdīm kritāt jūs.»

Uz ielām bija daudz cilvēku. Ielu krustojumos šur
tur nespodri kvēloja uguns kuri. Ap tiem drūzmējās
sarkangvardi melnos drapa mēteļos, apjozušies zal-
dātu jostām ar misiņa sprādzēm; viņi jautri sarunā-
jās, no avižu papīra vīstīja «cigarkas» un aizsmēķēja
tās pie lielas degošas pagales.

Mums blakus skrēja bērnu bari un, rādīdami uz
mums ar pirkstiem, pilnā balsī kļiedza:

— Lūk! . . . Lūk, kādi!

Uz mums grieza vēribu ne tikai bērni, skatījās arī
pieaugušie. Uz Suvorova prospekta dzirdēju atzinī-
gas atsauksmes par mums.

— Malači! Lūk, kur malači! Redz, kā soļo! . . .

Tuvojāmies Smoļnas vārtiem. Pie pašiem vārtiem
dega liels uguns kurš.

Iznāca Smoļnas komandants matrozis b. Maļkovs,
iepazinās ar mums, un mēs aiz viņa rindā iegājām
ēkā. Pie galvenās ieejas nostādītie 76 mm lielgabali
it kā apsveica Padomju valdības uzticīgos gvardus.»¹

Smoļņijā ar strēlniekiem vairākas reizes runāja
V. I. Ļeņins, izskaidroja viņiem partijas politiku,
valsts ekonomisko stāvokli, stāstīja par miera nepie-
ciešamību.

Jānis Pētersons (1891—1918) dzimis Jērcēnu pa-
gastā laukstrādnieku ģimenē. Mācījies Jērcēnu pagastskolā, pēc
tam Rīgā amatnieku skolā. 1914. gadā mobilizēts armijā. Beidzis
praporščiku skolu. Dienēja 8. latviešu strēlnieku pulkā. Koman-
dēja Apvienoto (Smoļņija) rotu, vēlāk — 8. latviešu strēlnieku
pulkā. Krita varoņa nāvē cīņā pret Krasnova baltgvardu ban-
dām pie Kosarkas.

¹ Latvju revolucionārais strēlnieks. M., 1935, 260.—261. lpp.

Pirms Apvienotās rotas Petrogradā ieradās viss 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulks. Strēlniekiem vajadzēja izpildīt garnizona dienestu galvaspilsētā. Viņi cīnījās pret kontrrevolucionāriem, anarhistiem, spekulantiem un bandītiem, izklīdināja pretpadomju demonstrācijas, izdarīja rekvizīcijas, sargāja padomju iestādes, materiālās un kultūras vērtības. Dažkārt strēlniekiem vajadzēja pat izbaukt no Petrogradas, lai veiktu plašākas militāras operācijas.

Kad organizēja Padomju valdības pārbraukšanu no Petrogradas uz Maskavu 1918. gada martā, latviešu strēlniekiem uzticēja apsargāt valdības vilcienu. Tas bija viens no visatbildīgākajiem uzdevumiem, ko veica latviešu strēlnieki. Garajā ceļa posmā bija iespējami kontrrevolucionāru elementu un anarhistu uzbrukumi vilcienam, tādēļ strēlniekiem bija jābūt sevišķi modriem.

Šo atbildīgo uzdevumu latviešu strēlnieki veica teicami.

Drosmi latviešu strēlnieki demonstrēja arī Ino forta operācijas laikā.

Ino forts stiepās apmēram 3 km garumā Somu līča krastā. To bija ielenkuši somu baltgvardi. Sakari ar fortu bija iespējami tikai pa jūru. Aprīļa otrajā pusē vācieši ieņēma Sveaborgas cietoksni un sāka uzbrukumu Ino forta apkārtnē. Kuru katru brīdi vācieši varēja pieprasīt Ino fortu nodot somu baltgvardiem. 6. latviešu strēlnieku pulks saņēma uzdevumu doties uz fortu. Daļa 6. pulka strēlnieku tomēr atteicās braukt, jo neizprata uzdevuma svarīgumu. Tomēr strēlniekus pārliecināja, un 27. aprīļa rītā kuģis ar strēlniekiem piebrauca pie Ino forta. Izrādījās, ka tas ir gandrīz neaizsargāts, garnizons izklīdis, palikuši tikai nedaudz karavīru un kāda Kronštates matrožu nodaļa. Strēlnieki ātri iepazīnās ar apkārtni, nostiprināja pozīcijas. Forts bija apbruņots ar spēcīgiem krasta lielgabaliem, noliktavās atradās daudz ieroču

un pārtikas. Latviešu strēlniekiem vajadzēja ļoti īsā laikā izvest forta vērtības un to uzspridzināt.

Sevišķi bīstama situācija izveidojās forta mīnēšanas beigu posmā. Lielākā daļa karavīru jau bija evakuēti. Palikusi tikai neliela latviešu strēlnieku nodaļa. Ja ienaidnieks atklātu uguni, forts ar visu sedzošo vienību uzlidotu gaisā. Šādā situācijā apbrīnojama bija strēlnieku aukstasinība. Beidzot pēdējais kuģis «Žarņica» pacēla enkuru un latviešu strēlnieki kopā ar komandieri P. Sudrabu atstāja fortu. Atskanēja grandiozs sprādziens. Kārtējais revolūcijas uzdevums bija izpildīts.

1918. gada vasarā 6. pulks atstāja Petrogradu un devās uz fronti.

Vēlreiz nemirstīgu varoņdarbu, aizstāvot revolucionāro Petrogradu, latviešu sarkanie strēlnieki veica 1919. gada oktobrī. Šai laikā Petrogradai uzbruka baltgvardu ģenerāļa Judeniča armija. Ienaidnieks jau bija ieņēmis Jamburgu, Krasnoje Selo, Gatčinu, Detskoje Selo un Pavlovsku. Revolūcijas šūpulim draudēja briesmas. Vajadzēja veikt ārkārtējus pasākumus. Uz fronti nosūtīja Virspavēlniecības rīcībā esošās rezerves. Tās nosacīti dēvēja par «piķa dāmu». «Piķa dāmā» ietilpa arī 5. latviešu strēlnieku pulks. Latviešu sarkanais strēlnieks dzejnieks Jūlijs Jūliāns rakstījis:

Tais bargajās pilsoņu kara dienās
Kā nemaldīgs uzvaras tulks
Pret Judeniča karapūļiem slienas —
Piektais latviešu strēlnieku pulks.

1919. gada 20. oktobra naktī 5. pulks iebruca Popovkas stacijā tad, kad tai tuvojās Judeniča vienības. Tieši no ešelona latviešu strēlnieku legendārais 5. pulks devās uzbrukumā. Iedegās ārkārtīgi sīva kauja, kas turpinājās visu nākamo dienu. Vairākkārt latviešu strēlnieki cēlās durkļu triecienā.

Popovkas iedzīvotāji atmiņā glabā latviešu strēlnieku piemiņu — viņu kapi vienmēr rūpīgi apkopti. Te uz piederīgo vēlēšanos blakus ciņu biedriem 1934. gadā guldīja arī latviešu padomju rakstnieka, Sarkanās Armijas komandiera Artura Kadiķa-Grozniņa mirstīgās atliekas.

Arturs Kadiķis-Groznijs (1901—1934), īstajā vārdā Arturs Talents, dzimis Rīgā strādnieku ģimenē. 1915. gadā brīvprātīgi iestājās Latviešu strēlnieku bataljonā. 1917. gadā Petrogradā viņu uzņēma boļševiku partijā un Sarkanajā Gvardē. Pēc tam Kadiķis-Groznijs dienēja 6. latviešu strēlnieku pulkā. 1919. gadā aktīvi darbojās komjaunatnes darbā Latvijā, bija DJS CK loceklis. 1919.—1920. gadā cīnījās Dienvidu frontē. Pēc pilsoņu kara strādāja armijā politiskajā darbā. Pirmos literāros darbus publicējis 1917. gadā. Kopā ar J. Eiduku sarakstījis lugu par revolucionāriem latviešu strēlniekiem.

No Popovkas kapsētā apbedītiem latviešu strēlniekiem vārds zināms vienīgi rotas komandierim un pulka partijas organizācijas komitejas sekretāram Kārlim Rozītim (1897—1919).

23. oktobrī strēlnieki atbrīvoja Pavlovsku. Ienaidnieks sūtīja ciņā savas pēdējās rezerves. Pret latviešu strēlniekiem Judeņičs raidīja tankus. Pirmo tanku tiešā tēmējumā sašāva baterijas komandieris Indriķis Briedis. Šim panākumam bija liela psiholoģiska nozīme, jo ienaidnieks bija izplatījies ziņas, ka tanki neesot iznīcināmi.

Turpinot uzbrukumu, latviešu strēlnieki atbrīvoja Gatčinu. 14. novembrī viņi iesoļoja Jamburgā. Te 5. pulkam kā pirmajam Sarkanajā Armijā svinīgi pasniedza otru Viskrievijas CIK sarkano Goda karogu.

5. pulks savu revolucionāro misiju pie Petrogradas bija veicis godam.

Ļeņingradā Oktobra revolūcijas muzejā Kuibiševa ielā 2 atrodami daudzi eksponāti par latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

NOVGORODA — BOLOGOJE — OSTAŠKOVA

1918. gada pavasarī latviešu sarkanie strēlnieki plašā apvidū starp Petrogradu un Tveru (Kaļiņinu) bija galvenais spēks, kas apspieda kontrrevolucionāros dumpjus. 5. un 8. latviešu strēlnieku pulks kādu laiku atradās Bologojē, 7. pulks — Novgorodā, bet daļa no 7. pulka izvietojās Veļikije Lukos (vēlāk šo daļu pārformēja par 1. Liepājas latviešu strēlnieku pulku). Bologojē tika saformēta arī 1. Bologojes revolucionārā nodaļa, kuras pamatsastāvu veidoja latviešu strēlnieki.

Daudz uzdevumu paveica Bologojē izvietotās strēlnieku daļas un revolucionārā nodaļa. Pie Dno stacijas 1. Bologojes revolucionārās nodaļas 300 sarkanarmiešu deva spēcīgu triecienu ienaidniekam, kuram bija septiņkārtīgs pārspēks.

Rajonā starp Staraja Rusu un Dno darbojās liela baltgvardu banda — ap 2000—2500 cilvēku. Viņi terorizēja zemniekus, aplaupīja vilcienus, nežēlīgi izrēķinājās ar gūstekņiem sarkanarmiešiem. Vietējām sarkangvardu nodaļām palīgā sūtīja Bologojes nodaļu. Bandīti negaidīti uzbruka vilcienam, ar kuru brauca strēlnieki. Kaut arī bandītu pusē bija milzīgs pārspēks, strēlnieki 2 stundu ilgā kaujā ienaidnieku sakāva, un banda, zaudējusi daudz kritušo, faktiski beidza eksistēt.

5. un 8. pulka strēlnieki apspieda kontrrevolucionāro dumpi arī Ostaškovas apriņķī.

Slava par latviešu strēlnieku uzticību padomju varai, par viņu drosmi un enerģisko rīcību ātri izplatījās plašā apkārtnē. Bieži vien bandīti, uzzinājuši, ka ieradīsies latviešu strēlnieki, bēga. Tā, piemēram, tas notika Valdajā, kur strēlniekiem atlika tikai savākt bandītu pamestos ieročus.

JAROSLAVĻA

1918. gada vasarā pāri Padomju zemei vēlās kontr-revolucionāru dumpju vilnis. To sagatavošanā aktīvi piedalījās D. Savinkova vadītā baltgvardu un eseru «Dzimtenes un brīvības aizstāvēšanas savienība». Dumpinieku mērķis bija gāzt padomju varu.

Visbīstamākais bija kontrrevolucionāro virsnieku organizētais dumpis Jaroslavlā. Naktī uz 6. jūliju dumpinieki ieņēma ieroču noliktavas, padomju iestāžu ēkas un nošāva vairākus padomju un partijas vadošus darbiniekus, arī Jaroslavlā Kara apgabala komi-sāru Semjonu Nahimsonu.

Jaroslavlā strādnieki nekavējoties organizēja pretošanos. No Ribinskas ieradās neliela latviešu strēlnieku vienība. Tomēr šie spēki izrādījās par maziem, lai stātos pretī labi bruņotajiem savērniekiem. Vajadzēja izsaukt papildspēkus no citām pilsētām. Noorganizēja Jaroslavlā revolucionāro kara komiteju, kurai uzdeva vadīt dumpja apspiešanu. Par tās priekšsēdētāju iecēla latviešu komunistu LSD CK locekli Jāni Lencmani.

Jānis Lencmanis (1881—1939) dzimis Naudītes pagastā. Aktīvs 1905.—1907. gada revolūcijas dalībnieks. Latviešu strēlnieki J. Lencmani augstu vērtēja kā partijas darbinieku un izcilu oratoru. Sevišķi cieši sakari ar latviešu strēlniekiem J. Lencmanim bija 1919. gadā Latvijā, kad viņš izpildīja Latvijas Padomju valdības priekšsēdētāja vietnieka, iekšlietu komisāra un arī Padomju Latvijas armijas Revolucionārās kara padomes locekļa pienākumus. Pēc pilsoņu kara J. Lencmanis strādāja atbildīgā partijas, padomju un saimnieciskā darbā.

Kaujās pret dumpiniekiem iesaistījās arī no Petrogradas atbraukušais 6. latviešu strēlnieku pulks. Sevišķi sīvas cīņas izvērās Tvericas priekšpilsētā.

Pēc spēcīgas artilērijas sagatavošanas uguns 20. jūlijā sākās izšķirošais uzbrukums, kurā piedalījās arī 6. un 8. latviešu strēlnieku pulks. Niknās ielu kaujās

dumpiniekus sakāva, un 21. jūlijā kontrrevolucionāru savērēstība Jaroslavlā bija likvidēta.

Kritušos 6. pulka strēlniekus, kā arī zvēriski nogalinātā S. Nahimsona mirstīgās atliekas pārveda uz Petrogradu un ar militāru godu apbedīja Marsa laukumā. Domājams, ka kritušie 8. pulka strēlnieki apglabāti Jaroslavlā.

1958. gada 21. jūlijā Jaroslavlā Padomju laukumā atklāja pieminekli kritušajiem cīnītājiem.

Semjons Nahimsons (1885—1918) dzimis Liepājā. Profesionāls revolucionārs. 1905.—1907. gada revolūcijas dalībnieks. Par revolucionāru darbību cara varas iestādes aizmurguriski viņam piesprieda nāves sodu. Kādu laiku Nahimsons dzīvoja emigrācijā. Pasaules kara laikā aktīvi veica revolucionāro darbu. Pēc Februāra revolūcijas strādāja partijas darbu Petrogradā, pēc tam XII armijā. S. Nahimsons Oktobra revolūcijas laikā bija latviešu strēlnieku pulku komisārs. Viņam ir ļoti lieli nopelni XII armijas revolucionarizēšanā.

Par dumpja gaitu un tā apspiešanu materiālus var atrast Jaroslavlā vēstures un arhitektūras muzejā — rezervātā Podbeļska laukumā 25.

VOLOGDA

Vologda 1918. gada vasarā bija viens no slepenajiem kontrrevolucionāru pulcēšanās centriem Krievijas ziemeļos. Šajā klusajā pilsētā, kuru revolūcijas virpuļi bija mazāk skāruši, patvērumu atrada daudzi padomju varas ienaidnieki. Kontrrevolūcijas spēki, sākot dumpi Jaroslavlā, bija pārliecināti, ka viņus aktīvi atbalstīs citu ziemeļu pilsētu, piemēram, Ribinskas un Vologdas pretpadomju elementi. Viņu cerības nepiepildījās. Ribinskā dumpi ātri likvidēja latviešu strēlnieki, bet Vologdā sakarā ar strēlnieku klātbūtni tas vispār nesākās. Latviešu strēlnieki, ieradušies pilsētā, ātri nodibināja tajā revolucionāro kārtību. Jāatzīmē VĀK pilnvarotā Aleksandra Eiduka un

Jaroslavļa.
Piemineklis 1918. gada jūlijā
kritušajiem cīnītājiem.

bijušā Apvienotās rotas komandiera Jāņa Pētersona enerģiskā rīcība. Jāņem vērā, ka Vologdā bija izvietojies Antantes valstu diplomātiskais korpuss, tāpēc te plaši sazēla spiegošana pret padomju varu. Bieži latviešu strēlniekiem vajadzēja veikt kopīgas operācijas ar čekistiem.

KAZAŅA

1918. gada vasarā sarežģīta situācija izveidojās Pievolgā. Ienaidnieki sagrāba vairākus svarīgus Padomju zemes rajonus. Draudēja briesmas visai Padomju republikai.

Kazaņa šajās dienās kļuva par bargo cīņu mezgla punktu, kur izšķīrās čehoslovaku korpusa un baltgvardu armijas tālākais liktenis.

Par Austrumu frontes virspavēlnieku Tautas Komisāru Padome iecēla Latviešu strēlnieku padomju divīzijas priekšnieku Jukumu Vācieti.

Jukums Vācietis (1873—1937) dzimis Kuldīgas apriņķa Jaunmuižas kalpa ģimenē. Mācījies Sķēdes skolā, tad Kuldīgas pilsētas skolā, vienlaikus strādādamas Hiršmaņa sērkočiņu fabrikā. Beidza Viļņas kara skolu un ģenerālštāba akadēmiju. Sākoties pirmajam pasaules karam, apakšpulkvedis Vācietis ar savu 102. Vjatkas pulku devās uz fronti, kur piedalījās daudzās smagās kaujās Austrumprūsijā. 1915. gadā pārnāca uz latviešu strēlnieku bataljoniem. Viņu iecēla par 5. Zemgales bataljona, vēlāk pulka komandieri. Strēlnieki viņu cienīja ne tikai kā komandieri, daudzām viņš bija arī tēva vietā. J. Vācieša autoritāte latviešu strēlnieku vidū bija milzīga. 5. Zemgales pulka priekšgalā viņš nostaigāja grūtos pasaules kara kauju ceļus. Viņa vadībā kaujā pie Mazās Juglas 5. pulks rādīja varoņības brīnumus. Oktobra revolūcijas dienās Vācietis nešaubīgi nostājās revolūcijas pusē. Viņu iecēla par Latviešu strēlnieku brigādes, vēlāk 12. armijas komandieri. Drīz sekoja jauns norīkojums — armijas Galvenās mītnes Revolucionārā lauku štāba operatīvās daļas priekšnieka postenis.

1918. gada aprīlī J. Vācieti iecēla par Latviešu strēlnieku padomju divīzijas priekšnieku, bet jūlijā — par Austrumu fron-

tes pavēlnieku. 1918. gada septembrī J. Vācieti iecēla par visu Bruņoto Spēku virspavēlnieku.

Pēc pilsoņu kara viņš bija profesors M. Frunzes Kara akadēmijā. Publicējis vairākus zinātniskus darbus.

Ukrainu rakstnieks pilsoņu kara komandieris M. Dubinskis atceras, ka Vācietis sarunā ar akadēmijas klausītājiem uzsvēris, cik daudz viņam militārā darbā devusi tikšanās ar V. I. Leņinu:

«Man laimējās, ļoti laimējās. Ilgi mans priekšnieks bija pats Leņins. Tādu priekšnieku grūti atrast. Viņš mācījās arī no mums, bet mēs gan vairāk no viņa. Mācījāties un mācāties. Es nedomaņu politiku, bet tīri militāra rakstura jautājumus. Jā, jā, strātēģiju un operatīvo mākslu. Es pārļapoju viņa darbus katru dienu. Regulāri. Kā rīta rosmi prātam, manam militārajam prātam.»¹

Daudzpusīgs bija frontes virspavēlnieka darbs šajā laikā. Viņš reorganizēja pārvaldes aparātu, armijā ieviesa stingru revolucionāro disciplīnu. Te Vācietim lielu palīdzību sniedza frontes Revolucionārās Kara Padomes loceklis Jūlijs Daniševskis.

Lai apturētu ienaidnieka virziņanos uz priekšu, bija nepieciešams laiks, taču kavēties nedrīkstēja ne mirkli, jo Kazaņai strauji tuvojās baltgvardu un čehoslovaku vienības. Pilsētā vienīgais padomju varai uzticīgais militārais spēks bija 5. latviešu strēlnieku pulks.

Smagas kaujas pie Svijažskas augusta sākumā izcīnīja 4. latviešu strēlnieku pulks.

Sai laikā kaujas darbība sākās arī Kazaņas apkārtnē. 4. augustā ienaidnieka flote izcēla Kazaņā desantu, bet to ātri sakāva 5. pulka strēlnieki. Nākamajā dienā ienaidnieks uzbruka no jauna, bet 6. augustā cīņas sākās jau pašā pilsētā. Sacēlās arī kontrrevolucionārā pagrīde. Atbalstot uzbrūkošos čehoslovakus un baltgvardus, padomju varas ienaidnieki šāva uz sarkanarmiešiem no māju jumtiem un logiem. Ienaidnieka pusē pārgāja dažas Sarkanās Armijas daļas un pat vairāki virspavēlnieka štāba virsnieki.

¹ М. Дубинский. «Тертый калач», Киев, 1971, с. 259.

Kazaņa.
Eka, kurā 1918. gadā atradās
Austrumu frontes štābs.

Latviešu sarkanie strēlnieki pret ienaidnieka lielo pārspēku cīnījās ārkārtīgi varonīgi.

Neapskaužamā situācijā nonāca frontes virspavēlnieks J. Vācietis ar savu štābu, kas atradās Ščētkina viesnīcā. Balto ielenktais štābs bija nošķirts no pārējām daļām. Tas tika pārvērsts par cietoksni, kuru aizstāvēja apmēram 180 strēlnieku. Ielas šķērsoja barikādes, pie štāba atradās divi lielgabali un divas bruņu mašīnas, no Vācieša kabineta loga šāva ložmetējs. Štābu nepārtraukti apšaudīja, tāpēc ilgi aizstāvēties tur nebija iespējams.

Vācietis ar 120 strēlniekiem izkļuva no aplenkuma un devās uz Kazaņas Kremli.

Kad Vācietis ar savu grupu tuvojās Kremļa vārtiem, uz viņiem atklāja uguni. Izrādījās, ka tā garnizons pārgājis balto pusē. Strēlnieki bija spiesti sadalīties grupās un ar kaujām izlauzties no Kazaņas. Vācietis palika kopā ar 27 strēlniekiem, no kuriem atstāt pilsētu izdevās tikai sešiem — pārējie krita.

Kaut arī 5. pulks bija spiests Kazaņu atstāt, šim kaujām bija stratēģiski svarīga nozīme. 5. pulks ar savu varonību Kazaņas aizstāvēšanas kaujās izjauca baltgvardu plānus — doties tālāk uz Nižņijnovgorodu (Gorkiju). Viskrievijas Centrālā Izpildu Komiteja 5. pulku — pirmo visā Sarkanajā Armijā apbalvoja ar revolūcijas tā laika augstāko apbalvojumu — VCIK Goda karogu.

Kaujas par Kazaņu prasīja daudz upuru.

12. augusta rītā baltie devās uzbrukumā Krasnaja Gorkas stacijai, kas atrodas 12 km no Kazaņas. Netālu no stacijas kaujā krita latviešu strēlnieku 3. brigādes komandieris Jānis Judiņš.

Jānis Judiņš (1884—1918) dzimis Liezeres pagastā bezzemnieku ģimenē. Strādāja par skolotāju. 1905.—1907. gada revolūcijas aktīvs dalībnieks. 1914. gadā iesaukts armijā. Pēc karaskolas beigšanas dienēja 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulkā. Bija Iskolastrela loceklis.

Uzzinājis par J. Judiņa nāvi, V. I. Leņins lika priekšā pārdēvēt Krasnaja Gorkas staciju par Judino. Tas bija pirmais gadījums, kad šādā veidā iemūžināja pilsoņu kara varoņa piemiņu.

Tagad Judino iekļauta Kazaņas pilsētā. J. Judiņa atdusas vietu rūpīgi kopj Judino pionieri. Pie Judino stacijas piestiprināta memoriālā plāksne.

Kaujās par Kazaņu krita arī latviešu strēlnieku pulku Izpildu komitejas priekšsēdētājs Jūlijs Zariņš.

Kazaņa bija zaudēta, bet cīņas par Kazaņu turpinājās. Pavēlniecība pilsētas apkārtnē koncentrēja labākās Sarkanās Armijas daļas. Kad 28. augustā spēcīgs balto grupējums devās Svijažskas stacijas virzienā, tam ceļu aizšķērsoja 1. un 6. latviešu strēlnieku pulks. Pie Spaskas sādžas latviešu strēlnieki sakāva balto izlases vienības. Ienaidnieka tālāka virzīšanās bija pilnīgi apturēta. Sarkanā Armija gatavojās izšķirošajam triecienam. Tas sākās 5. septembra rītausmā. Vairākas dienas ritēja sīvas cīņas. 10. septembrī Kazaņā ielauzās 5. armijas karavīri un Volgas flotes jūrnieki, kā arī Voldemāra Āziņa komandētās daļas. Kazaņas ieņemšana bija krass pavērsiens cīņām Austrumu frontē.

1918. gada 11. septembrī laikraksts «Pravda» rakstīja, ka Kazaņas ieņemšana ir pirmā lielākā Sarkanās Armijas uzvara.

Šīs uzvaras kaldināšanā sevišķa loma bija latviešu strēlniekiem un Voldemāra Āziņa komandētajam grupējumam, kurā arī bija daudz latviešu.

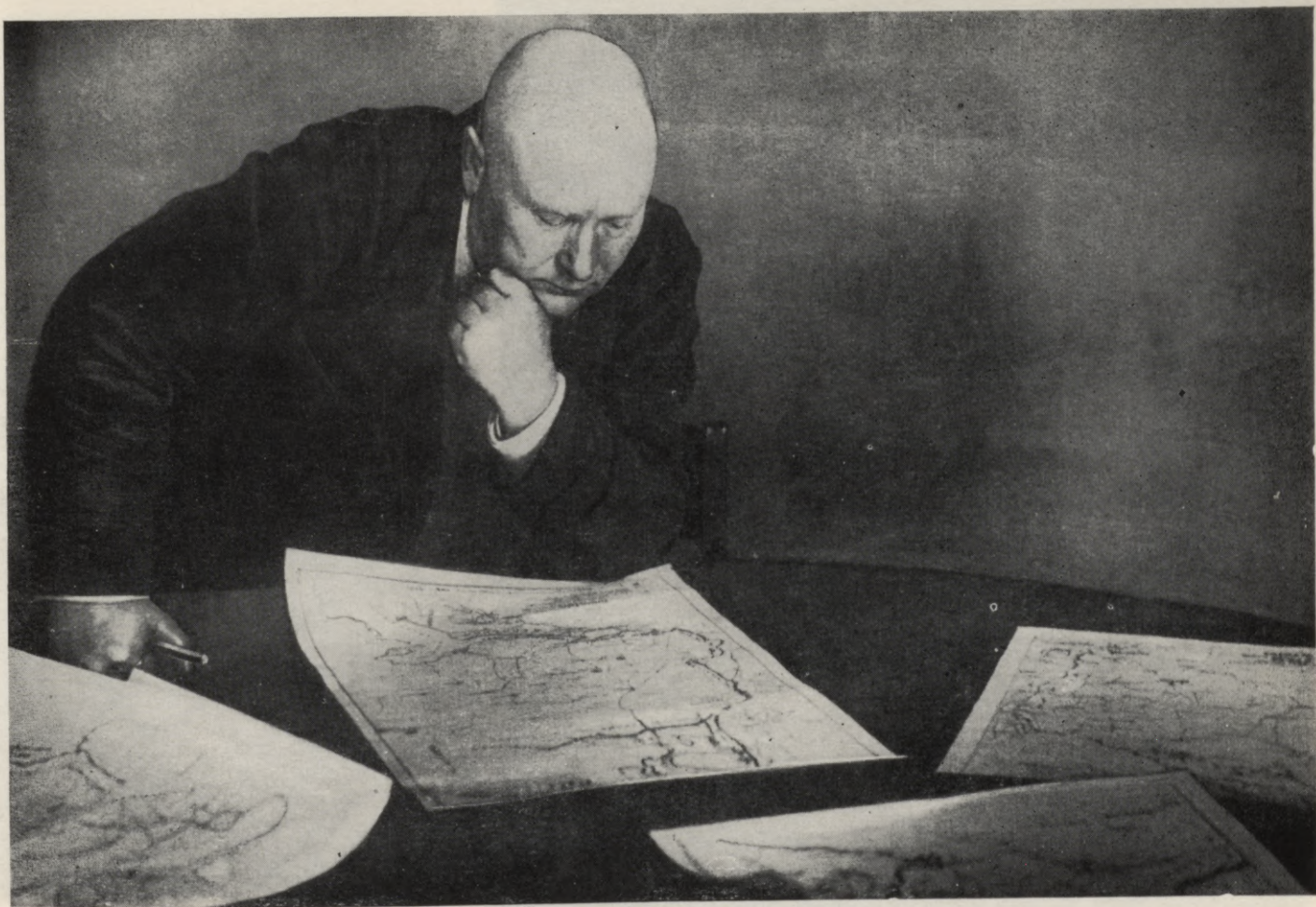
Kāds bija pilsoņu kara leģendārais varonis 28. Dzelzs divīzijas priekšnieks V. Āziņš? Uz šo jautājumu savā laikā atbildēja to dienu Volgas flotes štāba komisāre, publiciste Larisa Reisnere, kura labi pazina Voldemāru Āziņu:

«Vai tad par tādiem kā Āziņš var izstāstīt?

Āziņš joņo strauju, nevaldāmu zirgu mugurā, neder ne lāsītes, baismīgi lādas un kaujas, ne reizi nav

Kazaņa.
Piemineklis latviešu strēlnieku
brigādes komandierim Jānim Judiņam.

Jukums Vācietis,
Sarkanās Armijas (KSFPR Bruņoto
Spēku) pirmais virspavēlnieks.

Leģendārais pilsoņu kara varonis
Voldemārs Āziņš (pirmais no labās)
cīņu biedru vidū. Viņam blakus stāv
komisāre Larisa Reisnere.

ДОБЛЕСТНОМУ
5-МУ ЛАТВИЙСКОМУ
СТРЕЛКОВОМУ
СОВЕТСКОМУ
ПОЛКУ
ОТ В.Ц.И.К.-ТА

ВЦИК Goda karoga pasniegšana 5. latviešu strēlnieku pulkam
par parādīto varonību kaujās pie Kazaņas.

parādījis pretiniekam muguru, aiz niknuma raud kā sievietei, ja ievainotās rokas dēļ viņam nākas gulēt pašā uzbrūkuma karstumā.

Mīlēja, līdz sirds dziļumiem viņš mīlēja savus pulkus un atcerējās katru jauniesaukto, no mātes brunčiem atrauto, — zēnus ar pārlieku lielo cepuru atliektām ausīm, līdz papēžiem garos šineļos, vienas domas nomāktus: kur nomest šautenes? Ar tādiem viņš prata karot, ar tādiem viņš kala uzvaras, badojās, vāļājās tīfa karsonī un pārstaigāja Viduskrieviju no viena gala līdz otram.

Tas ir Āziņš — varonis, karavīrs, cirtienam celts zobens. Viņš tā karoja, ar kailām rokām divīziju tādā tērauda atsperē pārvērta, tādus brīnumus izstrādāja, tādus karavīrus un komisārus sev izaudzināja, ka arī pēc viņa nāves 28. divīzija turpināja būt Āziņa divīzija.»

Voldemārs Āziņš (1895—1920) dzimis netālu no Polockas amatnieka ģimenē. Mācījies Polockā, pēc tam Rīgā. Strādāja tagadējā Zaslauka manufaktūrā. Brīvprātīgi iestājās Sarkanajā Armijā. 1918. gada vasarā Vjatkā noorganizēja rotu, vēlāk bataljonu. Par parādīto kaujas prasmi un varonību viņu drīz paaugstināja par 28. divīzijas priekšnieku. 1920. gada februārī cīņās Dienvidu frontē smagi ievainotu baltgvardi viņu sagūstīja un zvēriski noslepkavoja.

Tatārijas APSR galvaspilsētā Kazaņā vēl šobrīd stāsta leģendas par latviešu strēlniekiem, pilsoņu kara varoņiem. Tatārijas Valsts vēstures muzeja ekspozīcijā viņiem ierādīta nozīmīga vieta. Te eksponēta arī 5. latviešu strēlnieku pulka Goda karoga kopija.

Kazaņā un tās apkārtnē daudzas vietas stāsta par latviešu strēlnieku varonības epopeju — ēka Bauņa ielā, kurā atradās J. Vācieša štābs, Latviešu sarkano strēlnieku iela u. c.

Ar latviešu strēlnieku vārdu saistītas daudzas vietas ne tikai pašā Kazaņā, bet arī tās plašā apkārtnē — Svijaņas upes krasti, Verhņijuslona, Nižņijuslona, Svijažska, Spaska u. c.

Pilsoņu kara vēsturē labi pazīstamas arī Arskas kaujas. Tajās sevišķi izcēlās V. Āziņa komandētās daļas. Pēc pilsoņu kara kādu no ciemiem, kur notika kaujas, nosauca par Āzino. V. Āziņam uzcelti piemiņekļi Sarapulē un Iževskā, obelisks Tihoreckā.

Tatārijas Valsts muzeja (Leņina ielā 2) ekspozīcijā vairāki stendi veltīti latviešu sarkanajiem strēlniekiem un viņu komandieriem. Muzeja fondos glabājas bagātīgi materiāli par Kazaņu pilsoņu kara dienās un latviešu sarkano strēlnieku cīņām.

ARZAMASA

Kaut arī latviešu strēlnieki te neizcīnīja sīvas kaujas pret kontrrevolucionāriem, tomēr Arzamasas vārds paliekoši iegājis latviešu strēlnieku vēsturē. 1918. gada augustā Arzamasā izvietojās Austrumu frontes štābs. Tā apsargāšanai un kā tieša virspavēlnieka rezerve te 20. augustā pēc heroiskajām Kazaņas aizstāvēšanās kaujām ieradās 5. latviešu strēlnieku pulks, kas izvietojās nomalē esošajā Ust-dvinskā lazaretē.

Arzamasā pulkam par Kazaņas kaujās parādīto drosmi un varonību 1918. gada 11. septembrī pasniedza VCIK Goda karogu.

Kaut arī strēlnieki, veicot sardzes dienestu, bija ļoti noslogoti, viņi tomēr izbrīvēja laiku arī dažādiem kultūras pasākumiem. Pulkā bija izveidota profesionālu aktieru grupa, kas Arzamasas tautas namā (tagad Kirova ielā 37) sniedza daudz izrāžu. Pulka lepnums bija pūtēju orķestris. Strēlnieku rīcībā bija tiem laikiem plaša bibliotēka.

Arzamasā kādu laiku izvietojās arī vairāki citi latviešu strēlnieku pulki — 4., 6., 7. pulks.

Arzamasā Jukums Vācietis — Bruņoto Spēku virspavēlnieks izdeva savu pirmo pavēli. Tās sākuma daļa skan šādi:

«Pēc Viskrievijas Centrālās Izpildu Komitejas lēmuma esmu uzņēmis komandēt visus Krievijas Republikas bruņotos spēkus, apsolidams veltīt visas pūles, lai aizsargātu to pret ienaidniekiem, kas no visām pusēm ielenkuši Republiku. Katrs sapratīs, ka esmu uzņēmis grūtu uzdevumu, un es pats arī apziņos, ka šis uzdevums ir ļoti grūts un sarežģīts. Bet reizē ar to es ticu un ceru, ka ar visas Strādnieku un Zemnieku Sarkanās Armijas un visu mūsu zemes patiesi revolucionāro spēku palīdzību man izdosies godīgi un pēc labākās sirdsapziņas izpildīt šo uzdevumu, sagraut bezkaunīgo ienaidnieku un stingri nostiprināt trūcīgo zemnieku un strādnieku tiesības. Tagad visi sapratuši, ka čehoslovaku nemieri, kas maija sākumā šķita tik nenozīmīgi, tagad pārvērtušies par milzīgu sacelšanās ugunsgrēku, kurā piedalās visvisādi kontrrevolucionāri, un mūsu zemi ciešā lokā ielenkušas daudzas baltgvardu un nodevēju vienības. Kā izbadējušies šakāļi šīs vienības uzbrūk mums no visām pusēm, un cīņa pret tiem, pakāpeniski paplašinādamās, pārvērtušies par cīņu uz dzīvību vai nāvi, jo vieniem no mums jāiet bojā. Vai nu mēs, vai viņi. Es stingri ticu, ka uzvarēsim mēs.»¹

UĻJANOVSKA (SIMBIRSKA)

Uļjanovsku — V. I. Leņina dzimto pilsētu pazīst visā pasaulē. Tā dārga katram padomju cilvēkam, it sevišķi tuva tā ir latviešu tautai. Ne viens vien latviešu sarkanais strēlnieks pilsoņu kara dienās te atdeva dzīvību, cīnoties par Leņina idejām.

Pilsoņu kara virpulī Simbirskā tika ierauta jau pirms Kazaņas kaujām.

Austrumu frontes toreizējais virspavēlnieks krei-

saiss esers Muravjovs par savas nodevības vietu izvēlējās Simbirsku. 1918. gada 10. jūlija vakarā, lielas apsardzes pavadīts, Muravjovs ieradās Simbirskā, ieņēma telefonu, telegrāfu, arestēja 1. armijas pavēlnieku Tuhačevski, ielenca guberņas Izpildu komiteju.

No Simbirskas Muravjovs visām Austrumu frontes karaspēka daļām izsūtīja telegrammas, kurās paziņoja, ka karš ar čehoslovakiem beidzies un tagad kopā ar viņiem jācīnās pret Vāciju. Muravjova jucekļīgā pavēle radīja apjukumu un neizpratni daudzās karaspēka daļās, atvieglāja kontrrevolucionāriem spēkiem sākt uzbrukumu Pievolgā.

Ar latviešu strēlnieku palīdzību guberņas un pilsētas partijas komiteja ar J. Vareiki priekšgalā likvidēja Muravjova sazvērestību dažās stundās.

Revolūcijai uzticīgajām karaspēka daļām pēc Muravjova avantūras likvidēšanas pilsētu noturēt tomēr neizdevās, uz laiku tā bija jāatstāj. Simbirskas atbrīvošana notika gandrīz vienlaikus ar cīņām par Kazaņu.

9. septembra rītā sākās 1. armijas uzbrukums Simbirskai. Trieciengrupu veidoja izcilā pilsoņu kara komandiera G. Gaja komandētā Simbirskas divīzija. Tās štāba priekšnieks bija E. Viļumsons. Divīzijai palīdzēja 4. latviešu strēlnieku pulks un dažas citas latviešu daļas, kuras grūto Simbirskas kauju dienās bija iekļautas Gaja divīzijas sastāvā. Vairāki latviešu strēlnieki kopā ar šo divīziju izstaigāja visus pilsoņu kara ceļus.

Pēc baltgvardu padzišanas no pilsētas vairāki latviešu strēlnieki palika strādāt guberņas čekā. Daži latviešu boļševiki veica atbildīgu partijas darbu pilsētā arī pēc pilsoņu kara beigām. Tā, piemēram, J. Zvirbulis pazīstams kā aktīvs kolhozu organizētājs Pievolgā.

¹ Lielā ceļa posmi. R., 1964, 132.—133. lpp.

1. armijas štābs Austrumu frontē.
Piektais no kreisās 1. armijas
komisārs Oskars Kalniņš.

Uljanovskas novadpētniecības muzeja ekspozīcijā ievietoti materiāli arī par latviešu boļševikiem un sarkanajiem strēlniekiem.

INZA

Šī pilsētiņa pilsoņu kara dienās saistīta ar divīziju, kura nesa tās vārdu. Izcilais partijas un valsts darbinieks V. Kuibiševs Inzas divīziju pamatoti nosaucis par «patiesi drošsirdīgo». Tā disciplīnas un drosmes ziņā ir līdzīga Latviešu strēlnieku divīzijai, 28. Dzelzs (Āziņa) divīzijai un Čapajeva divīzijai. Kad sāka organizēt divīziju, tajā bija 21 karavīrs, ieskaitot divīzijas priekšnieku. Par Inzas divīzijas pirmo priekšnieku iecēla 21 gadu veco 4. latviešu strēlnieku pulka komandieri Jāni Lāci.

Inzas divīzija cīnījās Pievolgā 1. armijas sastāvā. Inzas divīzijas formēšanā un cīņu gaitā lielu darbu veica 1. armijas Revolucionārās Kara Padomes loceklis Oskars Kalniņš. Pie Inzas stacijas piestiprināta memoriālā plāksne, kurā minēts arī O. Kalniņa vārds.

Oskars Kalniņš (1895—1920) dzimis Ogrē. Jau pirms Oktobra revolūcijas veica plašu partijas pagrīdes darbu. Oktobra revolūcijas dienās vadīja Sarkanās Gvardes vienību Maskavā. Pilsoņu kara laikā strādāja atbildīgā partijas darbā armijā. Būdam brigādes komandieris, krita kaujā Rietumu frontē (Baltkrievijā pie Mozīras).

Jānis Lācis (1897—1937) dzimis Cēsu apriņķī. Pirmā pasaules kara laikā dienēja par jaunāko virsnieku 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulkā. Pēc Oktobra revolūcijas komandēja 4. latviešu strēlnieku pulku, tad Inzas divīziju. 1920. gadā neilgu laiku izpildīja Latviešu strēlnieku divīzijas priekšnieka pienākumus, kā arī komandēja vairākas citas karaspēka daļas. Pēc pilsoņu kara J. Lācis ieņēma dažādus atbildīgus posteņus Sarkanajā Armijā, bija korpusa komandieris.

KUIBIŠEVA (SAMARA)

1918. gada vasarā Antantes plānos Samarai bija nozīmīga vieta. Galveno lomu te vajadzēja spēlēt čehoslovaku korpusam.

1918. gada februāra—marta sarunās starp Padomju valdību un čehoslovaku korpusa vadību izdevās vienoties par šā korpusa pārvietošanu uz Vladivostoku, lai no turienes tas varētu doties uz Franciju. Čehoslovaku korpusu pasaules kara laikā saformēja no Austroungārijas armijas karavīriem — čehiem un slovakiem, kas bija pārbēguši Krievijas pusē. Maija beigās korpusa reakcionārā pavēlniecība sadumpojās pret padomju varu un izvietojās plašā joslā Pievolgā un Urālos gar Sibīrijas dzelzceļu.

Čehoslovaku korpusa sacelšanās notika vienlaikus ar kontrrevolucionāro dumpju vilni visā Pievolgā. Viena no pirmajām Pievolgas pilsētām, kurai nācās atvaīrīt kontrrevolucionāru triecienu, bija Samara. Cīņās par šo pilsētu nozīmīga loma bija latviešu strēlniekiem un atsevišķām latviešu sarkangvardu vienībām.

1915. gadā no Rīgas uz Samaru kopā ar strādniekiem evakuēja vairākus Rīgas uzņēmumus. Latviešu boļševiki, kas ieradās Samarā, noorganizēja marksistiskus pulciņus. Kad 1915. gada decembrī ievēlēja Samaras boļševiku pagrīdes komiteju, tajā bija arī no Rīgas atbraukušie boļševiki E. Viksniņš, P. Zvejnieks, P. Straupe, J. Bauers. 1917. gada aprīlī Samaras gubernas pirmajā partijas konferencē par komitejas biroja sekretāru ievēlēja Robertu Bauzi.

Roberts Bauze (1895—1942) dzimis Raunas pagastā zemnieku ģimenē. Profesionāls revolucionārs. Vairākas reizes arestēts, izsūtīts trimdā, no tās izbēga. Pēc Februāra revolūcijas ievērojams partijas darbinieks Samarā. 1917.—1918. g. laikraksta «Cīņa» redaktors, Iskolata loceklis. Pilsoņu kara laikā R. Bauze ieņēma dažādus vadošus politiskus amatus Sarkanajā Armijā.

Pēc pilsoņu kara strādāja atbildīgā partijas darbā, bija laikrakstu redaktors.

Jau pirms Oktobra revolūcijas boļševiki pilsētā izveidoja spēcīgu sarkangvardu nodaļu, ko komandēja J. Mauriņš. 1918. gada pavasarī Samaras latviešu sarkangvardi veiksmīgi cīnījās pret kontrrevolucionāro atamanu Dutovu. Kad pilsētai tuvojās čehoslovaku korpusa daļas, cīnās pret tām iesaistījās arī latviešu sarkangvardi. Viņiem pievienojās J. Kalniņa vadītais Ufas latviešu bataljons. 4. jūnijā sākās izšķirošā kauja par pilsētu. Pie Tatjankas upes krita vairāki simti latviešu sarkangvardu, smagi cieta Ufas latviešu bataljons.

Tālākās kaujās pie Bezemčukas stacijas iekļāvās arī 4. latviešu strēlnieku pulks. 7. jūnijā sākās cīņas pašā pilsētā. Smagus zaudējumus cieta latviešu vienība, kura cīnījās Korovjes salā. Pilsētu noturēt neizdevās. Grupa latviešu boļševiku palika Samarā pagrīdes darbā.

Daudz datu par latviešu darbību Samarā glabājas Kuibiševas novadpētniecības muzejā.

SARATOVA

Saratovas latviešu sevišķo uzdevumu pulku labi pazīst Pievolgā. Pulks noformējās 1918. gada maijā. Pulku komandēja Pauls Matisons, bet komișārs kādu laiku bija Jānis Beika. Tā bija lielākā latviešu kaujas vienība, kas pilsoņu kara laikā saformējās ārpus Latviešu strēlnieku padomju divīzijas.

Pirmās kaujas kristības pulks ieguva Saratovā. Maijā te pret padomju varu sacēlās vietējais garnizons. Tikai ar Saratovas latviešu pulka enerģisku rīcību sacelšanos izdevās ātri apspiest. Vairākus mēnešus pulks veica garnizona dienestu pilsētā. Pulks likvidēja daudzus kulaku dumpjus plašā apkārtnē.

Saratovā kādu laiku uzturējās arī dažas citas latviešu strēlnieku daļas.

Pauls Matisons (1893—1945) dzimis Remtes pagastā Pirmajā pasaules karā dienēja 1., 4. un rezerves pulkā. Sarkanajā Armijā bija pulka, brigādes un divīzijas komandieris. Darbojās pagrīdē buržuāziskajā Latvijā. 1940. gadā viņu iecēla par Rīga apriņķa milicijas priekšnieku. Lielā Tēvijas kara dalībnieks majors.

POVORINA — NOVOHOPJORSKA

Latviešu sarkano strēlnieku heroisko cīņu ceļos kļūst ievērojamākās vietas minamas ne tikai Kazaņa, Orla, Kromi, Kahovka un Perekops, bet arī Klusās Donas stepes Donas pietekas Hopjoras krastos. Sīvuma un zaudējumu ziņā šīs cīņas ierindojamas vissmagāk pilsoņu kara kauju skaitā.

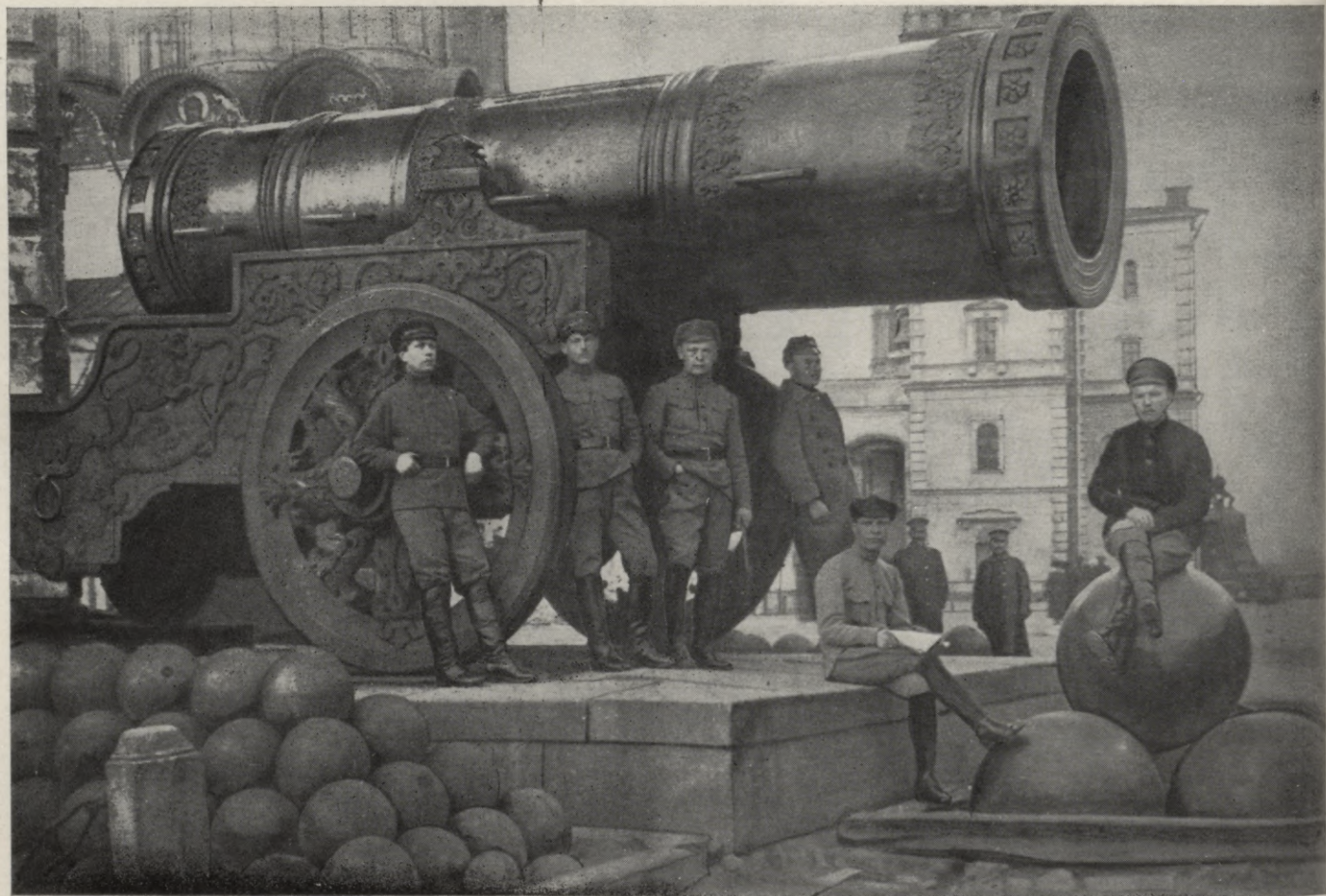
1918. gada rudenī padomju varai Dienvidos bīstamākais ienaidnieks bija atamana Krasnova saformētā baltkazaku armija. Ar vācu okupantu palīdzību Krasnovam izdevās sagrābt visu Donas apgabalu. Viņš loloja tālejošus plānus — centās nodibināt sakarus ar kontrrevolucionāriem spēkiem, kas cīnījās Austrumos lai tad kopīgi virzītos uz Maskavu. Šai nolūkā Krasnova armija centās attīstīt uzbrukumu vairākos virzienos. Viens no svarīgākajiem bija Novohopjorska sektors.

Cīņai pret šīm Krasnova armijas daļām ar Bruņotā spēku virspavēlnieka Jukuma Vācieša pavēli izveidoja īpašu trieciengrupu, kuru komandēja 3. latviešu strēlnieku brigādes komandieris V. Buhmanis, vēlā J. Steins. 3. latviešu strēlnieku brigāde veidoja šā grupējuma pamatsastāvu. Tajā ietilpa 8. un 9. latviešu strēlnieku padomju pulks, kā arī Saratovas un Vitebskas pulks.

Sarkanās Armijas daļas koncentrējās Povorina stacijā. No šejienes tās devās uz Dienvidiem. Pirmā

Serpuhova.
5. latviešu strēlnieku pulka strēlnieki.

Maskava.
Latviešu strēlnieki Kremļi.

sīvās cīņās latviešu strēlnieki izcīnīja netālu no Kosarkas stacijas.

Tām sekoja daudzas citas — visu oktobra otro pusi un novembri. Sajās kaujās sevi kā izcilu kaujas vienību parādīja arī 9. latviešu strēlnieku pulks.

Strēlnieki uzbruka gar dzelzceļa līniju Aļeksikovas stacijas virzienā. Ienaidnieks viņus sagaidīja ar spēcīgu artilērijas un ložmetēju uguni. Uz priekšu virzišanos traucēja arī dzeloņstieplu aizžogojumi. Nicinot nāvi, strēlnieki metās uzbrukumā. Tad pretinieks kaujā iesaistīja bruņu vilcienu. Pār sarkanarmiešu galvām brāzās artilērijas viesuļuguns. Aļeksikovas staciju strēlnieki ieņēma durkļu triecienā, ciešot smagus zaudējumus.

Ienaidnieka milzīgā pārspēka un rezervju trūkuma dēļ uzbrukumam tālāk attīstīt strēlnieki nespēja. Povořinā strēlniekus izvietoja atpūtai.

SERPUHOVA

1918. gada rudenī Republikas Bruņoto Spēku virspavēlnieks J. Vācietis savu štābu no Arzamasas pārcēla uz Serpuhovu. Virspavēlnieka štābu arī šeit sargāja 5. latviešu strēlnieku pulks. Pulks izvietojās vairākās ēkās toreizējā centrālā — tirgus laukuma apkārtnē. Precīzu datu par virspavēlnieka štāba atrašanās vietu nav.

MASKAVA

Latviešu sarkano strēlnieku cīņu gaitās Maskavai ir pati nozīmīgākā vieta. Te, Kremli, latviešu strēlnieki, tāpat kā Smoļnijā, sargāja revolūcijas vadoni V. I. Ļeņinu un Padomju valdību. Tāpat kā Petrogradā, viņi izpildīja daudzus sevišķi atbildīgus

uzdevumus. Tikai Maskavā strēlnieku darbības lauks bija daudz plašāks un uzdevumi — sarežģītāki.

Arī Maskavā jau pirms pirmā pasaules kara strādāja daudz latviešu strādnieku. Te pagrīdes cīņas rūdiņumu guva vairāki latviešu bolševiki. Pirmā pasaules kara laikā viņu skaitu papildināja no Rīgas evakuētie strādnieki.

Oktobra revolūcijas dienās lielākā daļa evakuēto latviešu strādnieku cīņās sarkangvardu rindās. Nams Pokrovkas (tagad Čerņiševska) ielā 41 kļuva par latviešu revolucionāru cīņas štābu. Te formējās sarkangvardu vienības, te atradās latviešu sekciju Viskrievijas centrs, Maskavas latviešu sekciju apvienotais birojs, te strādāja laikraksta «Sociāldemokrāts» redakcija.

Oktobra revolucionāro notikumu laikā lielu darbu, lai cīņai organizētu arodbiedrības, veica Jānis Rudzutaks, vēlāk VK(b)P CK Politbiroja loceklis Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja vietnieks. Ievērojamais latviešu bolševiks Eduards Zandreiters cīņās uz barikādēm sarkangvardu rindās. Lefortovas rajona Kara Revolucionārās Komitejas loceklis bija Roberts Pelše.

Pie Kremļa sienas guldīti pirmie kritušie Maskavas sarkangvardi. Viņu vidū vairāki latvieši:

Otto Virzemnieks (1893—1917), trūcīgs latviešu zvejnieks. Oktobra dienās bijis Aļeksejevskas-Rostokinskas apakšrajona Sarkanās Gvardes komandieris. Kritis ielu cīņās.

Jānis Zvejnieks (1895—1917), latviešu zemnieka dēls. Pasaules kara laikā ieguvis praporščika dienesta pakāpi. Kritis Tveras bulvārī cīņā pret kontr-revolūciju.

Olga Vēvere (dzimšanas gads nav zināms — 1917), Sarkanās Gvardes latviešu nodaļas sanitāre. Jaunā latviešu aktrise atdeva savu dzīvību par Oktobra revolūcijas uzvaru.

Ivans (Jānis) Smilga (1898—1918), Maskavas Sarkanās Gvardes 1. nodaļas sarkanguards. 1917. gada decembrī Maskavas sarkangvardi steidzās palīgā Jekaterinoslavas strādniekiem. 28. decembrī notika izšķirošā kauja. Ienaidnieka lode ķēra sarkangvardu Jāni Smilgu. Viņa cauršautais kabatas portfelis glabājas LPSR Revolūcijas muzejā.

Mārtiņš Draudiņš (dzimšanas gads nav zināms — 1918), rūpnīcas «Motors» sarkanguards. Kritis cīņā par revolūcijas uzvaru Kijevā.

Oktobra dienās kontrrevolucionārajiem spēkiem izdevās sagrābt Kremli. Tas kļuva par viņu galveno atbalsta punktu. Tāpēc tieši ap Kremli iedegās sevišķi sīvas cīņas. Pirmā Kremli ielauzās latviešu boļševika O. Kalniņa komandētā sarkangvardu vienība.

1918. gada pavasarī daudzi Maskavas latviešu sarkangvardi iestājās latviešu strēlnieku pulkos. Martā un aprīlī Maskavā ieradās 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas, 3. Kurzemes un 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulks. Kopā ar Padomju valdību no Petrogradas uz Maskavu atbrauca latviešu strēlnieku Apvienotā rota (1. latviešu komunistiskā vienība), kuru papildināja un vēlāk pārformēja par 9. latviešu strēlnieku padomju pulku.

1918. gada 13. aprīlī Karalietu tautas komisariāts izdeva vēsturisko pavēli par Latviešu strēlnieku padomju divīzijas formēšanu. Par divīzijas priekšnieku iecēla J. Vācieti, par tās komisāriem K. Pētersonu un K. Dozīti.

1918. gada 1. maijā tās divīzijas daļas, kas atradās Maskavā, izgāja darbaļaužu svētku demonstrācijā. Tās pašas dienas vakarā strēlnieku rīkotajā koncertā piedalījās arī V. I. Ļeņins.

Nenovērtējamu darbu Latviešu strēlnieku padomju divīzijas formēšanā ieguldīja LSD CK. Divīzijas partijas organizācijas pirmajā konferencē, kas notika

1918. gada aprīlī Maskavā, Kremļa Jekaterinas zālē, aktīvi piedalījās izcilākie LSD vadītāji P. Stučka, F. Roziņš un J. Krūmiņš. Konferences centrālais notikums bija J. Sverdlova uzstāšanās.

Latviešu strēlnieki apsargāja Kremli, Maskavas padomi, komisariātus, ārvalstu sūtniecības, kā arī milzīgas materiālās vērtības.

Pirmā plašākā operācija, ko veica latviešu strēlnieki Maskavā, bija anarhistu perēkļu likvidācija. 1918. gada pavasarī anarhistu mitekļi bija kļuvuši par nopietnu draudu padomju varai. Pie tā sauktajiem idejiskajiem anarhistiem patvērumu bija atraduši dezertieri, spekulanti, bandīti. Ar anarhistiem ciešus sakarus uzturēja kontrrevolucionārās organizācijas, to skaitā arī B. Savinkova vadītā «Dzimtenes un brīvības aizsardzības savienība». Anarhisti bija labi apbruņoti.

VĀK vienības un latviešu strēlnieki pēc iepriekš izstrādāta plāna 12. aprīlī anarhistus atbruņoja. Ātri un precīzi doto uzdevumu izdevās veikt Kirila Stučkas komandētajam 3. latviešu strēlnieku padomju pulkam.

Anarhistu likvidēšanā piedalījās arī citas latviešu strēlnieku daļas.

Vislielākais latviešu strēlnieku varoņdarbs Maskavā bija kreiso eseru dumpja apspiešana.

Viskrievijas 5. kongresa dienās 1918. gada jūlijā sākumā kreisie eseri rūpīgi gatavoja savvērestību. Viņi plānoja kongresa sēdes laikā arestēt boļševiku partijas vadošos darbiniekus — pirmām kārtām revolūcijas vadoni V. I. Ļeņinu. Par signālu dumpim kalpoja Vācijas sūtņa Maskavā grāfa Mirbaha noslepkavošana, ko izdarīja kreisais eseris Bļumkins.

Situācija bija ārkārtīgi nopietna. Eseri saprata, ka latviešu strēlnieki var būt nopietns šķērslis viņu plānu realizēšanā. Tāpēc viens no dumpja vadītājiem,

Maskava.
Latviešu strēlnieki dodas izpildīt
kaujas pavēli.

Jūlijs Daniševskis,
KSFPK Revolucionārās Kara padomes loceklis,
Revolucionārā tribunāla priekšsēdētājs.

VĀK priekšsēdētāja vietnieks, kreisais eseris Aļeksandrovičs centās līdz dumpja sākumam izsūtīt pēc iespējas vairāk latviešu strēlnieku no Maskavas — it kā dažādu sevišķi svarīgu uzdevumu veikšanai.

Eseri bija ņēmuši vērā pat tādu šķietamu sīkumu, ka latviešu strēlnieki gatavojās svinēt Jāņus (pēc vecā stila).

Dumpja apspiešanas militāro vadību uzticēja Jukumam Vācietim. Trauksmainajā naktī no 6. uz 7. jūliju V. I. Ļeņins divas reizes izsauca J. Vācieti. Par stāvokļa nopietnību liecina Ļeņina izvirzītais jautājums Vācietim: «Vai līdz ritam izturēsim?»

Kad Vācietis situāciju bija noskaidrojis, viņš apsolīja, ka ne vēlāk par pulksten divpadsmitiem 7. jūlijā eseru dumpis būs sagrauts.

Jārikojas bija ātri un enerģiski. J. Vācietis izstrādāja operācijas plānu. Lielu palīdzību strēlnieku organizēšanā J. Vācietim sniedza J. Daniševskis.

Kamēr tika sapulcinātas padomju varai uzticīgās karaspēka daļas — latviešu strēlnieki, Maskavas sarkangvardi, Bela Kuna komandētā internacionālā vienība, kreisie eseri ieņēma VĀK ēku, arestēja Fēlikšu Dzeržinski un Mārtiņu Lāci. Dumpiniekiem izdevās ieņemt telegrāfa un telefona centrāli. Eseri sāka raidīt telegrammas un uzsaukumus, ka vara atrodies viņu rokās.

Milzīgu darbu dumpja sagrāves organizēšanā veica F. Dzeržinska pirmais vietnieks Jēkabs Peterss. Pašā dumpja sagrāvē istu varonību parādīja Eduarda Bērziņa komandētie latviešu 1. vieglā artilērijas divīziona strēlnieki.

Padomju karaspēka daļu uzbrukums sākās 7. jūlija rītausmā. No Strastnaja laukuma tās virzījās pa Pētera un Čistoprudnija bulvāriem. Čistoprudnija bulvārī kreisie eseri, uzcēluši barikādes, izveidojuši ierakumus un nocietinājušies namos, sīvi pretojās. Pulksten desmitos 2. pulka strēlnieki ieņēma Pokrovas

kazarmas. Tai pašā laikā otra padomju karaspēka daļa pārgāja uzbrukumā pie Pestitāja baznīcas gar Maskavas upes krastiem, pēc tam no Sarkanā laukuma virzījās uz Varvaras laukumu. Strēlnieki ieņēma pozīcijas pie Hitrova tirgus un Mazās Ivanovskija šķērsielas. Kaujas operācijas nācās veikt šaurās un līkumotās šķērsielās, zem spēcīgas ienaidnieka uguns.

Eduarda Bērziņa komandētie artilēristi ar rokām atvilka vienu lielgabalu pie Vladimira baznīcas. Dumpiniekiem iesniedza ultimātu — līdz pulksten 11 nolikt ieročus. Kad šis laiks beidzās, artilēristi atklāja uguni pret kreiso eseru štābu Lielās Trjohsvjatiteļskijas šķērsielā. Jau pirmais šāviņš iekrita istabā, kur apspriedās dumpinieku barveži. Nākamie šāviņi iznīcināja pretinieka ložmetējus. Negaidītā un precīzā artilērijas apšaude izraisīja paniku eseru vidū. Dumpinieki metās bēgt.

Par šo varoņdarbu uzrakstīta luga, uzņemta kino-filma, sacerēti daudzi dzejoļi, stāstīts visās pilsoņu kara vēstures grāmatās.

Pēc eseru dumpja sagrāves melnās kontrrevolūcijas spēki neatmeta cerības gāzt padomju varu. Tika izstrādāti vairāki jauni savvērestības plāni. So plānu īstenošanā sevišķi aktīvi piedalījās ārzemju sūtniecības. Nobrieda tā sauktā Lokarta savvērestība. Anglijas diplomātiskais pārstāvis Lokarts ar Francijas un ASV diplomātu līdzdalību noorganizēja savvērestību, kurā bija apvienojušies visu imperiālistisko lielvalstu izlūkošanas orgāni. Savvērestīgie bija nolēmuši arestēt visus Tautas Komisāru Padomes locekļus un nogalināt V. I. Ļeņinu. Anglijas izlūkošanas dienests Lokartam palīgā nosūtīja vienu no saviem izcilākajiem darbiniekiem — Odesā dzimušo Sidneju Reiliju.

Kapitālistiskās pasaules pamatlikumu — ar naudu var sasniegt visu — cerēja izmantot arī Lokarts. Savvērestības vajadzībām bija asignēti apmēram 10 miljoni rubļu. No šās summas 1,2 miljonus rubļu iedeva

Maskāva.
1. vieglā artilērijas divīziona komandieri un politdarbinieki.
1. rindā trešais no kreisās — divīziona komandieris Eduards
Bērziņš.

Eduardam Bērziņam, lai viņš latviešu strēlniekus uzpirktu. Visas ziņas par savvērestību un naudu Bērziņš nodeva VĀK.

Eduards Bērziņš (1894—1938) pirmā pasaules kara laikā dienēja latviešu strēlnieku pulkos. Pēc Oktobra revolūcijas bija Latviešu strēlnieku padomju divīzijas I. vieglā artilērijas divīziona komandieris. Pēc pilsoņu kara izpildīja atbildīgus VĀK uzdevumus. Vēlāk strādāja vadošā saimnieciskā darbā. Vadīja Tālo Austrumu Celtniecības trestu.

Interesants ir šās naudas tālākais liktenis. Latviešu strēlnieku padomju divīzijas komisārs Kārlis Pētersons, rakstot J. Sverdlovam ziņojumu par Lokarta savvērestības likvidāciju, jautāja: ko darīt ar saņemto naudu? J. Sverdlovs ieteica naudu izlietot šādi:

1. Nodibināt fondu vienreizējam pabalstam revolūcijas laikā kritušo latviešu strēlnieku ģimenēm un latviešu strēlniekiem invalīdiem, kas cietuši cīņā pret visāda veida kontrrevolucionāriem, pirmām kārtām pret angļu un citiem ārzemju interventiem. Ieskaitīt šajā fondā 1 miljonu rubļu.

2. Izsniegt 100 tūkstošus rubļu no saņemtās summas latviešu strēlnieku Izpildkomitejai ar nosacījumu, ka nauda jāizlieto agitācijas literatūras izdošanai strēlniekiem.

3. Izsniegt 100 tūkstošus rubļu E. Bērziņa komandētajam latviešu strēlnieku artilērijas divīziona kluba ierīkošanai, kā arī kultūras un izglītības vajadzībām.

Tā nebija nejaušība, ka daļa no Lokarta saņemtās naudas tika paredzēta kluba iekārtošanai, jo Latviešu strēlnieku padomju divīzijā kultūrizglītības darbs bija plašs un daudzveidīgs. Kā piemēru var minēt Kremļa sargus — 9. latviešu strēlnieku padomju pulku. Tajā aktīvi darbojās kultūrizglītības komisija. Sistemātiski notika sapulces, koncerti, teātra izrādes. Strēlnieku sapulcēs uzstājās izcili partijas darbinieki. Ar strēlniekiem runāja arī V. I. Ļeņins. Aktīvi darbojās koris K. Jurgīša vadībā, dramatiskais pulciņš A. Gulbja vadībā. Gleznotājiem bija sava darbnīca. Tajā strā-

dāja tādi vēlāk pazīstami mākslinieki kā G. Klucis, V. Andersons, K. Veidemanis. Literārajā pulciņā rosiģi darbojās A. Ceplis, bet vispārīzglītojošos kursos strēlnieki apguva krievu, vācu, franču un angļu valodas.

Arī pēc tam, kad 1918. gada beigās latviešu sarkanie strēlnieki atstāja Maskavu, lai dotos cīņās uz pilsoņu kara frontēm, viņi uzturēja ciešus sakarus ar Padomju valsts galvaspilsētu.

Latviešu strēlnieku partijas organizāciju II konferencē, kas notika Kremli 1918. gada novembrī, apsveikumā Latvijas darbatautai konferences delegāti ierakstīja Parīzes komunāru paroli: «Mēs stāvam šē par visas cilvēces atsvabināšanu.»

Maskavā beidzās mūsu pirmais maršruts. Tajā apmeklējām galvenokārt tās vietas, kur latviešu strēlnieki cīnījās 1918. gadā. Sarkanā Armija tad vēl tikai organizējās, tā bija skaitliski neliela. Latviešu strēlnieku padomju divīzijai bija būtiska loma daudzu kontrrevolucionāru dumpju un savvērestību atklāšanā un likvidēšanā. Latviešu strēlnieku pulki bija varens spēks cīņās Austrumu frontē. Zīmīgi, ka 1918. gadā visa divīzija ne reizi necinījās vienkopus. Strēlnieki tika sūtīti tur, kur bija visgrūtāk. Un viņi gāja visur, ja tas bija nepieciešams revolūcijai. Tieši tajā laikā viņus sāka dēvēt par Ļeņina gvardi, par revolūcijas bruņiniekiem.

1918. gads... Daudz uzdevumu veikts, daudz uzvaru gūts, bet priekšā vēl bija neiedomājami garš un grūts pilsoņu kara kauju ceļš 1919. un 1920. gadā.

*... Nav visi šķēršļi novākti no ceļa,
Vēl agri zilēt, kāds būs gals.
No visām pusēm odžu galvas ceļas,
Mums, biedri, apkārt ugunsloks un sals.*

Demjans Bednijs

2. maršruts

MAZĀ JUGLA

Otro maršrutu pa latviešu sarkano strēlnieku cīņu ceļiem sāksim no Mazās Juglas kauju vietas. Kaut arī šīs kaujas notika pirmā pasaules kara ietvaros, tās jau bija Oktobra revolūcijas priekšvēstneses. Tās bija pirmās cīņas, kurās piedalījās latviešu revolucionārais strēlnieks, nevis šovinisma apmātais cara zaldāts. Pie Mazās Juglas strēlnieki devās cīņās, atsaucoties uz boļševiku partijas aicinājumu.

Kaujas pie Mazās Juglas notika 1917. gada septembra sākumā. Tad Krievijas iedzīvotāju miljonu masas bija pārliecinājušās, ka Pagaidu valdība nevar un negrib dot tām ne mieru, ne maizi, ne zemi, ne brīvību. Notika masu revolucionizēšanās un boļševizēšanās process arī armijā. Šis process sevišķi strauji norisa XII armijā, kurā ietilpa arī astoņi latviešu strēlnieku pulki.

Piefrontes pilsēta Rīga kļuva par vienu no Krievijas visrevolucionārākajām pilsētām. Par to liecina kaut vai šāds raksturīgs fakts: 1917. gada jūlijā Rīgas pilī latviešu un sibīriešu strēlnieku aizsardzībā sanāca LSD V kongress. LSD V kongresa atklāta sanāksšana uzskatāma par Rīgas revolucionāro spēku demonstrāciju.

Bet nesnauda arī kontrrevolūcija. Tā gatavojās dot iznīcinošu triecienu briestošajai revolūcijai. Ar Antantes svētību visas Krievijas reakcijas priekšgalā

nostājās ģenerālis Korņilovs. Viņš sapņoja kļūt par Krievijas diktatoru. Lai to panāktu, Korņilovam vajadzēja gāzt Pagaidu valdību un izrēķināties ar revolucionārajiem spēkiem. Viņš saprata, ka galvenais pretinieks būs ne jau vārgā Pagaidu valdība, bet boļševiki, revolucionārās karaspēka daļas — vispirms XII armija. Brieda nodevība. Korņilovs nolēma iznīcināt revolucionārākās armijas daļas un nodot revolucionāro Rīgu vāciešu rokās, uzveļot visu vainu boļševikiem, ka viņi, lūk, ar savu aģitāciju demoralizējot armiju. Tāpēc Korņilovs jūlijā un augustā atsauca no Rīgas frontes lielu daļu karaspēka. Fronte sevišķi novājināta bija Ikšķiles rajonā. To labi zināja vācieši. Tādēļ viņi tieši šajā rajonā koncentrēja lielus spēkus.

1917. gada augusta—septembra notikumi Rīgas frontē zināmā mērā bija starptautiskās kontrrevolūcijas izauklēta savvērestība. Šajā laikā franču un angļu armijas samazināja savu aktivitāti Rietumu frontē. Tas deva iespēju vāciešiem papildināt spēkus Rīgas frontē. Stāsta, ka pats vācu ķeizars sekojis kaujām pie Ikšķiles un gatavojies pieņemt krievu XII armijas kapitulāciju un vācu karaspēka parādi Rīgā. Ne velti triecienā devās ķeizara trieciendivīzija.

2. septembra rītausmā Rīgas frontes Ikšķiles sektorā ar vācu artilērijas viesuļuguni sākās viens no lielākajiem vācu armijas uzbrukumiem pirmā pasaules kara laikā.

Jukums Vācietis, kas tajā laikā komandēja 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulku, savās atmiņās raksta:

«Agrā rītā, taisni plkst. piecos, Rīgas fronte tika iztraucēta no miega ar tādu mūziku, no kuras viņa sen bija jau atradusi: vācieši atklāja artilērijas uguni no visām tām baterijām, kuras viņi bija uzstādījuši pret Ikšķili. Vairāk simtu smago un vieglo lielgabalu krāca gaisā no ugunīgām rīklēm sakarsēto metālu ar elļišķu troksni; no tālienes likās, ka tā ir milzīga ne-zvēra kauksana, kura bija dzirdama līdz pašai Rīgai. Tādu artilērijas uguni Rīgas fronte no vāciešiem vēl nebija dzirdējusi. Pats par sevi saprotams, kādu iespaidu artilērijas uguns darīja uz izirušiem karapulkiem.

Tūkstošiem lādiņu gāzās virsū krievu karaspēka pozīcijām un acumirkli iztrieca no tām zaldātus. Tālšāvēju smagie lielgabali raidīja savu uguni virsū mūsu baterijām, kuras tika sadragātas, un lādiņu noliktavām, kuras īsā laikā tika uzspridzinātas gaisā. Visvairāk uguns tika raidīta uz 186. divīzijas pulkiem, kuri ieņēma tranšejas Ikšķiles apkārtņē. Šīs divīzijas rezerves stāvēja līdz pat Mazās Juglas upei.

186. divīzija nebija spējīga izturēt tādu uguni, un viņas pulki bēga uz aizmuguri, atstādami Daugavu Ikšķiles apkārtņē bez kādas aizsardzības. Ap plkst. 8 pret Ikšķili vācu artilērijas uguns aplusa, ap plkst. 9 viņiem jau bija uztaisīti trīs pontonu tilti un, skaņi gaviļēdams, vācu karaspēks sāka ieņemt Daugavas labo krastu.»¹

Pārcēlušies pāri Daugavai, vācieši attīstīja uzbrukumu Vidzemes šosejas virzienā ar nolūku ielenkt Rīgu un XII armiju. Kāujas liktenis izšķīrās pie Mazās Juglas. Te latviešu strēlniekiem un sībiešiem bija jāaiztur ienaidnieks vismaz tik ilgi, kamēr XII ar-

mija iziet no draudošā aplenkuma, kamēr evakuē no Rīgas svarīgākos militāros objektus.

Pret strēlniekiem, kas bija ierakušies Mazās Juglas krastos, vācieši atklāja smagās artilērijas viesuļuguni. Pārlicināti, ka artilērija savu veikusi, viņi blīvās ķēdēs devās uzbrukumā.

Bet vācieši pārrēķinājās. Artilērijas uguns izārdītie Juglas krasti atdzīvojās. Nokļuvuši precīzā ložmetēju un šauteņu krustugunī, uzbrucēji cieta ļoti smagus zaudējumus un bija spiesti atkāpties. Sekoja vēl niknāka artilērijas viesuļuguns, jauns vācu ķeizara gvardes trieciens un vēl niknāks strēlnieku pretuzbrukums. Sevišķi grūti klājās 5. Zemgales pulkam, pret kuru vērsās vācu uzbrukuma smaile. 26 stundas bez apstājas rītēja neticami smagā kauja, kurā karavīri bieži pārgāja tuvcīņā. Tikai tad, kad strēlniekiem pietrūka patronu, pēc pavēlniecības rīkojuma latviešu strēlnieku pulki atstāja pozīcijas, sedzot pēdējo daļu atkāpšanos.

Rīgu noturēt neizdevās, bet latviešu strēlnieku varonība izglāba XII armiju.

Septembra kaujās XII armija zaudēja vairāk nekā 25 000 cilvēku, to skaitā 9000 kritušo. Vairāk nekā 40 procentu bojā gājušo bija latvieši. Par droširdību kaujās pie Mazās Juglas 5. Zemgales pulka 642 strēlniekus un 22 virsniekus apbalvoja ar Jura krustu. Tas ir vienīgais gadījums šī ordeņa 300 gadu vēsturē, kad vienlaikus apbalvo vairāk nekā trešdaļu no pulka sastāva — šajā gadījumā visus, kas palika dzīvi.

Kauju pie Mazās Juglas var jau uzskatīt kā cīņu par Oktobra revolūciju, jo kontrrevolūcijas galvenais mērķis — iznīcināt visrevolucionārākās karaspēka daļas cieta neveiksmi. Izgāzās arī vāciešu plāni. Rīgu gan viņi ieņēma, bet krievu XII armiju nesagūstīja. Arī virzīties tālāk uz Petrogradu viņi nespēja. Tas bija latviešu strēlnieku vēsturiskais nopelns.

¹ Latvju strēlnieku vēsture, 1. sēj., 2. d. M., 1928, 232. lpp.

GAR DAUGAVAS KRASTIEM

Pirmajā pasaules karā vairāk nekā divus gadus frontes līnija stiepās gar Daugavu no Bērzentmes līdz Daugavpilij. Kreisajā Daugavas krastā krievu armija aizstāvēja vairākus priekštilta nocietinājumus, svarīgākais no tiem bija pie Iksšķiles. Tas apdraudēja vāciešu aizmuguri, varēja noderēt par placdarmu krievu armijas uzbrukumam Jelgavas vai Bauskas virzienā. Krievu armijas pavēlniecība centās priekštilta nocietinājumu noturēt ar visiem iespējamajiem līdzekļiem. Vācieši savukārt mēģināja nepatīkamo placdarmu par katru cenu likvidēt. Iedegās ilgstošas, ļoti smagas kaujas. Tajās piedalījās arī 2. Rīgas un 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons. Cīņu sīvuma un lielo zaudējumu dēļ latviešu strēlnieki šo placdarmu nosauca par Nāves salu. Krievu pozīcijas patiesi atradās it kā uz salas: priekšā vācieši, aiz muguras — Daugava. Nāves salā vācieši plaši lietoja indīgās gāzes. 1916. gada oktobrī drausmīgajos vāciešu gāzu uzbrukumos divās dienās šeit gāja bojā apmēram 2500 karavīru.

Daugavas krastos, it sevišķi Nāves salā, cīnoties plecu pie pleca ar krievu karavīriem, veidojās latviešu strēlnieku un krievu karavīru ieroču brālība, brieda kopēja revolucionārā apziņa, kam vēlāk pilsoņu kara frontēs bija liela nozīme.

Arī pilsoņu kara dienās Daugavas krastos notika smagas kaujas. Vissivākās tās bija 1919. gadā pie Daugavpils. Ne velti pilsētu nosauca par «Sarkano Verdenu».

Daugavpili vācieši ieņēma 1918. gada februārī, nodevīgi laužot Brestas pamiera līgumu. Sarkanās Armijas daļas Daugavpili no vācu okupantiem atbrīvoja 1918. gada 9. decembrī.

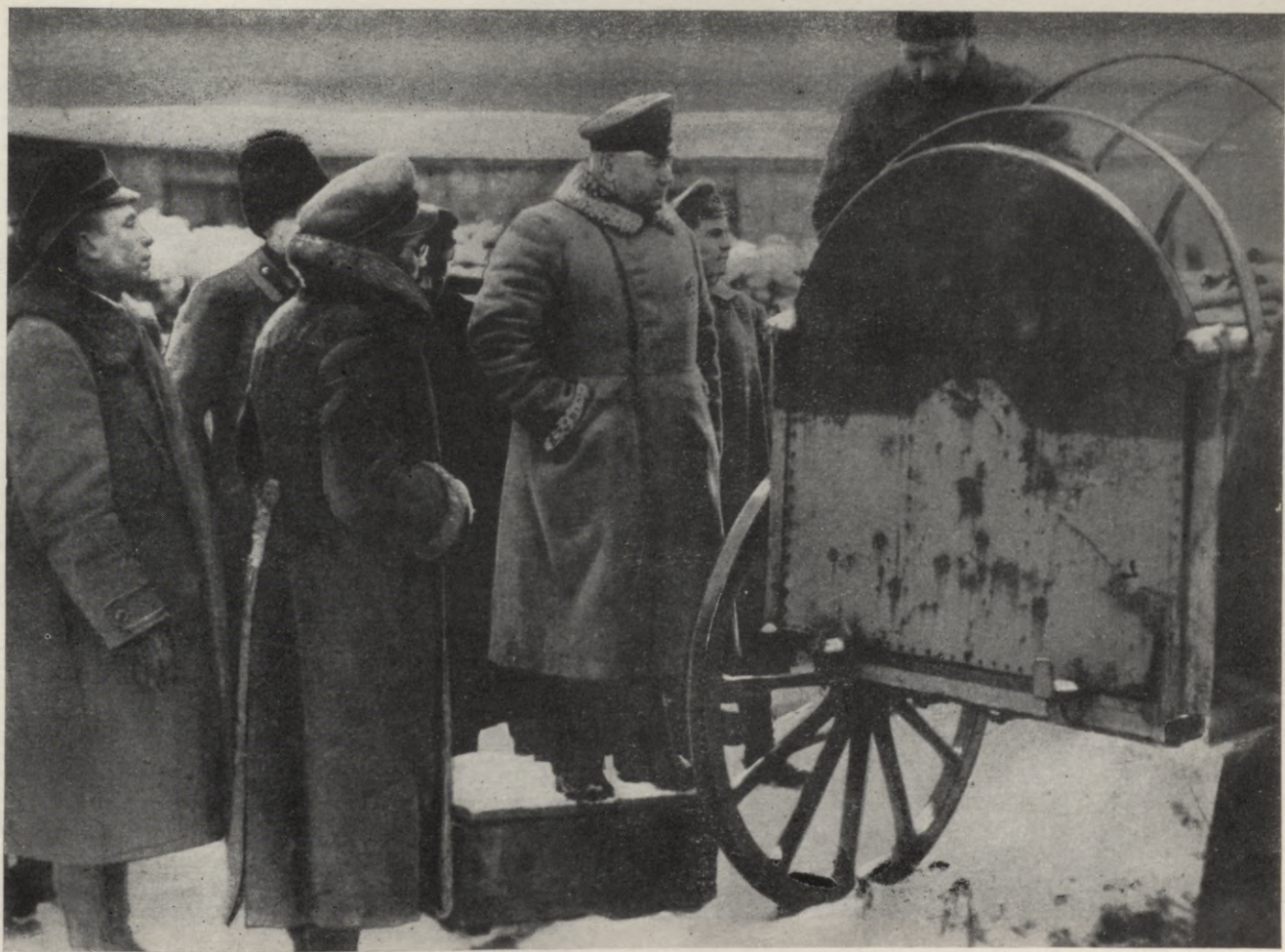
Pirmās strēlnieku daļas, kas ienāca Daugavpili, bija 3. latviešu strēlnieku padomju pulks. No šejienes

tas virzījās tālāk, lai cīnītos par padomju varu Latvijā. Pēc tam caur pilsētu uz fronti devās arī vairāki citi Latviešu strēlnieku pulki. Daugavpili izvietojās Latviešu strēlnieku padomju divīzijas štābs, vēlāk arī Padomju Latvijas armijas Revolucionārā Kara padome, politdaļa un štābs.

1919. gada aprīļa beigās zināmus panākumus Ziemeļlietuvā guva vācu un lietuviešu baltgvardu armijas. Gar Viļņas—Daugavpils dzelzceļu Daugavpils virzienā uzbruka poļu baltgvardu armija. Pirmie poļu triecieni 6. maijā uztvēra J. Čariņa komandētie 18. latviešu strēlnieku padomju pulka karavīri, kas no Daugavpils bija izsūtīti pretī poļiem.

Sakarā ar draudošo stāvokli izveidoja Daugavpils Revolucionāro Kara komiteju un noorganizēja armijas Daugavpils grupu. Izveidojās tā sauktais Daugavpils nocietinātais rajons.

1919. gada 30. augustā Ridza Smiglija komandētās poļu baltgvardu daļas sāka uzbrukumus Grīvas tiltam. Pārspēka spiesti, sarkanarmieši atkāpās pāri Daugavai. Šajā kritiskajā brīdī Daugavpili ieradās 2. latviešu strēlnieku pulks, kas tikko bija piedalījies Pleskavas kaujās. Straujā prettriecienā strēlnieki apturēja poļu virzišanos uz priekšu. Diemžēl latviešu strēlniekiem nebija iespējams piedalīties tālākā Daugavpils aizsardzībā, jo viņus pārsūtīja uz citu frontes sektoru. Vēlāk Daugavpils aizstāvēšanā liela loma bija Igaunņu atsevišķajai strēlnieku brigādei. Cīņas par Daugavpili turpinājās visu septembri. Vissmagākā kauja notika 27. septembrī. Tajā igauņu brigāde cieta lielus zaudējumus. Kaujā ievainoja Igaunņu atsevišķās strēlnieku brigādes izcilo komandieri J. Palvadri. Ienaidniekam arī šoreiz neizdevās ieņemt pilsētu. Tikai 1920. gada janvāra pirmajās dienās, latviešu un poļu baltgvardu milzīgā pārspēka spiestas, Sarkanās Armijas daļas atstāja Daugavpili.

Daugavpils.
Centrā KSFPB Bruņoto Spēku virspavēlnieks
un Padomju Latvijas armijas komandieris Jukums Vācietis.

POLOCKA

Ar Polocku saistīti divu leģendāru pilsoņu kara varoņu latviešu vārdi.

Te no 1920. līdz 1923. gadam dzīvojis un strādājis izcilais pilsoņu kara komisārs un komandieris Jānis Fabriciuss.

J. Fabriciuss (1877—1929) dzimis Ventspils apriņķa Zleku pagastā. Par piedalīšanos revolucionārajā kustībā 1904. gadā viņu arestēja un izsūtīja uz Sibīriju. 1917. gadā, atgriezies Latvijā, Fabriciuss iestājās 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulkā. Vācu interventu uzbrukuma laikā 1918. gada sākumā aktīvi palīdzēja organizēt Sarkanās Armijas vienības. 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā piedalījās kaujās par Pleskavu un Padomju Latvijas atbrīvošanu. 1919. gada augustā, būdams XVI strēlnieku divīzijas 48. brigādes komandieris, Dienvidu frontē J. Fabriciuss vadīja Līvnu-Jeļecas nocietinātā rajona aizstāvēšanu un cīnījās pret cara ģenerāļu Mamontova un Skuro korpusiem. Cīnoties pret poļu baltgvardiem 1920. gadā, viņš organizēja ienaidnieka pozīciju pārrāvumu pie Smorgoņas. 1921. gadā, komandējot 501. strēlnieku pulku, Fabriciuss piedalījās Kronštates dumpja likvidēšanā. Pēc pilsoņu kara komandēja divīziju, tad korpusu, bet no 1928. gada bija Sarkankarogotās Kaukāza armijas komandiera palīgs. Gāja bojā lidmašīnas katastrofā pie Sočiem. Viņš ir pirmais Sarkanās Armijas komandieris, kurš apbalvots ar 4 Sarkanā Karoga ordeņiem.

Polockas apkārtnē dzimis un audzis pilsoņu kara leģendārais divīzijas komandieris Voldemārs Āziņš. Par viņu jau stāstīts aprakstā par Kazaņu.

VITEBSKA

Kādreiz Vitebskas guberņā ietilpa Latgale. Daudzi latviešu jaunieši no Latgales devās uz Vitebsku strādāt un mācīties.

Vitebskai ir senas revolucionāras tradīcijas. 1905. gada dienās ar kvēlu runu, aicinot neticēt cāram, te uzstājās Pēteris Stučka. Daudzi vitebskieši Oktobra revolūcijas dienās bija cīnītāju pirmajās rindās. Tā,

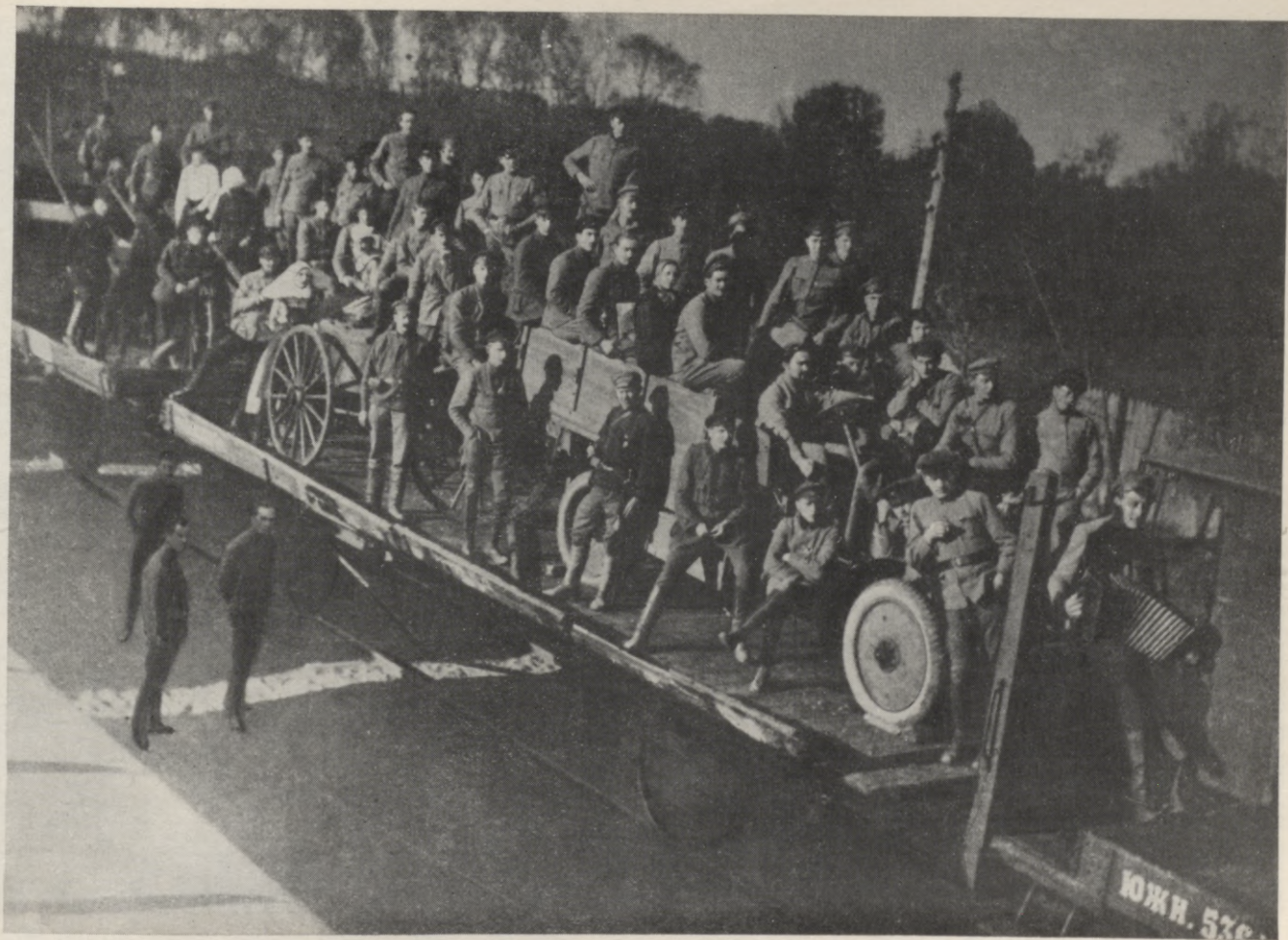
piemēram, 23 kreisera «Aurora» matroži bijuši no Vitebskas guberņas (arī no Daugavpils).

Vitebskas vārds labi pazīstams arī latviešu revolucionāriem un sarkanajiem strēlniekiem. Pirmā pasaules kara dienās uz šejieni bēgļu gaitās devās daudzi Latvijas iedzīvotāji. Uz Vitebsku evakuēja arī vairākus rūpniecības uzņēmumus. Kopā ar tiem pilsētā ieradās latviešu strādnieki. Viņu vidū bija boļševiki, kuri organizēja pilsētā plašu pagrīdes kustību. Tas deva iespēju tūlīt pēc Februāra revolūcijas uzvaras pilsētā noorganizēt KSDS(b)P latviešu rajona komiteju. 1917. gada aprīlī Latviešu rajona komitejas uzskaitē jau bija vairāk nekā 200 biedru. Kultūras darba veikšanai bēgļu un karavīru vidū tā noorganizēja Latviešu strādnieku un kareivju klubu, kas kļuva par vienu no galvenajiem Vitebskas kultūras centriem. Klubā darbojās vairāki pašdarbības pulciņi, orķestris un koris. Klubā bieži uzstājās boļševiki. Latviešu klubs bija viens no pirmajiem, kurš Oktobra priekšvakarā Vitebskā izveidoja sarkangvardu vienību. Pēc Oktobra revolūcijas uzvaras Latviešu klubs kļuva par nozīmīgu revolucionāro centru.

Vitebskas guberņas Ārkārtējais padomju kongress par pirmo guberņas izpildu komitejas priekšsēdētāju ievēlēja latviešu boļševiku V. Čunčiņu. Vēlāk par guberņas izpildu komitejas priekšsēdētāju strādāja J. Goba, par sekretāru Arvīds Drīzulis. KSDS(b)P Vitebskas guberņas komitejā 1917. gadā aktīvi darbojās vēlākais pilsoņu kara komisārs Augusts Bite.

Augusts Bite (1893—1944) dzimis Rīgas apriņķī Skultē. Aktīvs revolucionārās kustības dalībnieks. Partijā no 1911. gada. Pilsoņu kara dienās komisārs 25. Capajeva divīzijā. Pēc pilsoņu kara strādāja politiskajā darbā armijā. Bija Ziemeļkaukāza un Aizbaikāla kara apgabalu politiskās pārvaldes priekšnieks.

Pēc Oktobra uzvaras latviešu sarkangvardu vienība enerģiski cīnījās pret kontrrevolucionāriem un marodieriem. Sarkangvardu vienība nepārtraukti papildī-

Latviešu strēlnieki ceļā
uz Dienvidu fronti.

Orla.
1919. gada maijs.

nājās ar evakuētajiem latviešu strādniekiem un no vecās armijas demobilizētajiem karavīriem. Tā veica daudzus gubernas Revolucionārās komitejas dotos uzdevumus.

Ar savu revolucionāro disciplīnu sevišķi izcēlās Vitebskas latviešu jātnieku izlūkvienība. Tā bija teicami bruņota un labi apmācīta. Vienības veidošanā un izaugsmē liela loma bija tās komandierim A. Vidzem. Tā nepārtraukti papildinājās un drīz vien vienību reorganizēja par Vitebskas latviešu kavalērijas pulku. Par tā komandieri iecēla A. Vidzi, par komi-sāru E. Bigi. 1919. gada janvārī Vitebskas latviešu kavalērijas pulku iedalīja Padomju Latvijas armijas 3. atsevišķajā kavalērijas divizionā. Par divizona komandieri iecēla Vitebskas latviešu kavalērijas pulka komandiera vietnieku K. Urbanoviču. Tā daudzi Vitebskas latviešu jaunieši un evakuētie strādnieki nokļuva Latviešu strēlnieku padomju divīzijā, kļūdami par sarkanajiem strēlniekiem.

1918. gada sākumā pret padomju varu sacēlās Baltkrievijā izvietotais ģenerāļa Dovbora-Musņicka komandētais poļu korpuss. Sacelšanās Brestas tuvumā nopietni apdraudēja notiekošās miera sarunas.

Poļu leģionāri gribēja atbruņot arī Vitebskas latviešu sarkangvardu vienības, bet iznāca otrādi — latviešu sarkangvardi atbruņoja apmēram 600 poļu leģionāru.

Apvienotā Vitebskas sarkangvardu nodaļa, kas sastāvēja galvenokārt no latviešiem, devās uz Krinku un Visočanu staciju. Tajās bija izvietota poļu korpusa artilērija. Sarkangvardi sakāva apsardzi, atbruņoja vēl ap 1200 leģionāru un ieguva vairāk nekā 100 lielgabalus. Tas novājināja poļu korpusu un palīdzēja J. Vācietim un R. Bērziņam organizēt visa poļu korpusa sakāvi (skat. Rogačeva).

1918. gada februārī pēc Brestas pamiera līguma

laušanas vācieši sagrāba Polocku, Oršu un Minsku. 25. februārī viņi tuvojās Vitebskai. Ienaidniekam pretī stājās sarkangvardu vienības. Vitebsku izdevās nosargāt.

No sarkangvardu vienībām izveidojās atsevišķa strēlnieku brigāde, kas vēlāk kļuva par pamatu 27. Omskas sarkankarogotai divīzijai. Šajā pilsoņu kara slavas apmirdzētajā divīzijā bija arī daudz latviešu.

ORLA

Orlā un plašā tās apkārtnē daudzi vēl šobrīd labi atceras 1919. gada rudens smagās kaujas, atceras latviešu strēlnieku varonību.

Revolūcijas ģenijs V. I. Ļeņins padomju varai tik bīstamajā momentā ieteica noorganizēt speciālu trieciengrupējumu, kam vajadzēja radīt lūzumu cīņā pret Deņikinu. Sādu trieciengrupējumu arī izveidoja. Tajā galvenokārt ietilpa latviešu strēlnieki. Visu grupējumu komandēja Latviešu strēlnieku divīzijas priekšnieks A. Martusevičs. Galveno cīņu laikā viņu nomainīja Frīdrihs Kalniņš.

F. Kalniņš (1887—1938) dzimis Ternejas pagastā. Pirmā pasaules kara laikā dienēja latviešu strēlnieku pulkos. 1919. gadā viņš bija 8. latviešu strēlnieku padomju pulka komandieris, pēc tam Latviešu strēlnieku divīzijas pirmās brigādes komandieris. Orlas—Kromu un Perekopa kauju laikā bija trieciengrupas komandieris. Pēc pilsoņu kara turpināja dienestu Sarkanajā Armijā — komandēja divīziju, strādāja par pasniedzēju kara akadēmijā Ļeņingradā un Harkovā, vēlāk Maskavā M. Frunzes kara akadēmijā.

Latviešu strēlnieku pretinieks pie Orlas bija Deņikina armijas izlases divīzijas, tās trieciendūre. Divīzijas bija sakomplektētas gandrīz tikai no bijušajiem cara armijas virsniekiem, un parasti tās nosauca kāda

baltgvardu komandiera vārdā — Korņilova, Drozdova, Markova divīzijas. Tajās nebija balto propagandas un pareizticīgo mācītāju apmuļķotu ļautiņu kā vairums karavīru Deņikina armijā. Šajās divīzijās cīnījās krievu muižniecības zieds, kas labi zināja un saprata, par ko viņi cīnās un pret ko viņi cīnās. Ne velti daudzās šajā laikā izdotajās pavēlēs lasām: «Komisārus un latviešus gūstā neņemt!»

Situācija frontē bija ļoti smaga. 16. oktobrī Deņikina armijas daļas iegāja Orlā. Deņikiniešiem likās, ka ceļš uz Maskavu pavērts. Bet šajā laikā Sarkanās Armijas trieciengrupa sāka apiet pretinieku. Deņikiniešiem Orlā draudēja ielenkums. Lai no tā izbēgtu, ienaidnieks pilsētu atstāja. 20. oktobra rītā pirmās Orlā iegāja 9. divīzijas, Igaņu strēlnieku divīzijas un Latviešu strēlnieku divīzijas apakšvienības.

Pēc Orlas atbrīvošanas kaujas pret Deņikinu iegāja izšķirošajā fāzē. Deņikins saprata, ka tagad izšķiras visas viņa armijas liktenis. Ārkārtīgi smagas kaujas izvērās dienvidos no Orlas. Tā, piemēram, Stišas stacija vairākkārt gāja no rokas rokā. Te savu nemirstīgo varoņdarbu veica 20 gadus vecā latviešu meitene Paulīne Svēde.

23. oktobrī latviešu strēlnieki neizturēja Korņilova divīzijas triecienu pie Stišas stacijas un sāka atkāpties. Izveidojās kritiska situācija. Ienaidnieks tuvojās 2. haubiču baterijai. Kuru katru mirkli lielgabali varēja krist ienaidnieka rokās. Šajā brīdī baterijas telefoniste Paulīne Svēde, kura pēc nakts dežūras atpūtas novērošanas punktā, pamanīja bēgošos sarkanarmiešus. Izrāvusi revolveri, viņa izskrēja strēlniekiem priekšā, no visa spēka saukdama: «Ne soli atpakaļ! Aiz manis — uz priekšu!»

Strēlnieki, pārsteigti un saviļņoti par meitenes drosmi, pagriezās atpakaļ. Viņu prettriecienu korņilovieši neizturēja.

Par parādīto varonību un drosmi Latviešu strēl-

nieku divīzijas 2. haubiču baterijas telefonisti Paulīni Švēdi apbalvoja ar Sarkanā Karoga ordeni. Viņa ir viena no pirmajām sievietēm, kas saņēma šo augsto revolūcijas apbalvojumu.

Paulīne Svēde dzimusi 1899. gadā Platones pagastā. Divpadsmit gadu vecumā sāka strādnieces gaitas Rīgā. Pasaules kara laikā kopā ar rūpnīcu evakuējās uz Harkovu, kur 1918. gadā brīvprātīgi iestājās Sarkanajā Gvardē. Pēc tam cīnījās 5. atsevišķajā Saratovas latviešu strēlnieku pulkā, 10. latviešu strēlnieku padomju pulkā un 2. haubiču baterijā. Pēc pilsoņu kara strādāja padomju darbā. Tagad ir personālā pensionāre.

Smagas, asiņainas kaujas dienvidos no Orlas notika par katru sādžu, par katru gravu, par katru pēdu zemes. Kļuva skaidrs, ka Kromu pilsēta ir Orlas atslēga. Ja baltie Kromos nostiprinātos, viņiem rastos reālas iespējas atgūt Orlu un atjaunot uzbrukumu Maskavas virzienā.

Naktī no 26. uz 27. oktobra 7. latviešu strēlnieku pulks pārgāja izšķirošā uzbrukumā Kromiem. Pilsētu aizstāvēja Markova divīzijas 3. pulks. Iedegās smaga kauja, pēc kuras viens no baltgvardu labākajiem pulkiem beidza eksistēt. Fronte bija pārrauta. Tikpat enerģiski uzbruka arī citas karaspēka daļas. Šajā kritiskajā momentā baltie raidīja savas virsnieku divīzijas vairākos tā sauktajos psihiskajos uzbrukumos — virsnieki devās uzbrukumā parādes formās, pilnā augumā, orķestra pavadībā.

Lūk, ko par vienu no šādiem uzbrukumiem stāsta bijušais 9. latviešu strēlnieku pulka ložmetēju vada komandiera vietnieks Vilis Stinkulis:

«Tas notika kādas apmākušās novembra dienas pēcpusdienā — pievakarē. Mana vienība atradās kādas sādžas nomalē, nelielas upītes krastā. Tajā dienā jau bijām atsitūši vairākus balto pretuzbrukumus un bijām pārliecināti, ka šāsdienas kaujas uzdevums izpildīts. Tad pamanījām viņu pusē kādu sevišķu ne-parastu rosību. No pretējā meža parādījās bieza jo

bieza balto ķēde. Šoreiz viņi nāca nevis parastā, reti-nātā ķēdē ar pārskrējieniem, bet gan izslējušies pilnā augumā, cieši vīrs pie vīra. Cepures tiem bija izgreznotas ar miroņu galvām un uz piedurknēm krastotu kaulu emblēmas. Līdz mūsu ausīm atplūda kaut kādas dziesmas skaņas, un drīz vien varējām sadzirdēt cara himnu. Tātad tas bija viņu cerētais «psihiskais uzbrukums» mūsu iebiedēšanai un nervu pārbaudei. Strēlnieki šo triku uzņēma ar redzamu jautrību. Dzirkestija saucieni: «Nebaidi jau kaķi ar pūslī! Nesam pirmo reizi ar pīpi uz jumta! Puikas, parādīsim viņiem par 1905. gadul!»

Uguni mēs atklājām, kad baltie bija piekļuvuši līdz tiešam tēmējumam. Centāties šaut trāpīgi, tā, lai katra lode ķertu mērķi, jo ar munīciju vajadzēja būt taupīgiem. Viņu ciešajās rindās sāka rasties robi, tās tapa arvien retākas, un, tumsai uznākot, baltie bija noguldīti visi līdz pēdējam vīram. Tā beidzās viņu mēģinājums, kā strēlnieki teica, «paņemt uz psihisko».»¹

Izcīnot sīvas kaujas rudens dubļos un vēlāk arī sniegpukenī, 7. un 8. latviešu strēlnieku pulks 14. novembrī ieņēma Fatežas pilsētu, bet 15. novembrī latviešu strēlnieki kopā ar 3. Kubaņas kavalērijas pulku — Ļgovu.

Šajās cīņu dienās kopā ar Primakova sarkanajiem kazakiem nemirstīgus varoņdarbus tālos reidos ienaidnieka aizmugurē veica latviešu kavalērijas pulks.

Pie Saburovkas vairāki latviešu jātnieku pulka uzbrukumi nedeva panākumus. Tad pulka komandieris Jānis Krišjānis nolēma ķerties pie viltības. Daļai pulka viņš uzdeva noslēpt zirgus un kā kājniekiem iet uzbrukumā. Līdzko pretinieks atklāja uugni, «uzbrucēji» metās bēgt. Deņikinieši sāka vajāt bēgošos

strēlniekus. Tad no aizsega trieciēnā devās 700 jātnieku, saukdami: «Par padomju varu, urrā!»

Par šo varoņdarbu pulka komandieri J. Krišjāni apbalvoja ar Sarkanā Karoga ordeni.

Līdzīgus varoņdarbus latviešu strēlnieku kavalērijas pulks veica arī pie Vozu stacijas un citur.

Latviešu strēlnieku divīzija ar smagām kaujām turpināja lauzties dienvidu virzienā. Novembra vidū latviešu strēlnieki pagāja garām Kurskai (to atbrīvoja 9. divīzijas 95. pulks un Igaņu strēlnieku divīzijas 5. pulks) un pēc īsas, sīvas cīņas 24. novembrī atbrīvoja Obojaņu.

7. decembrī 7. pulka daļas pirmās ielauzās Belgorodā. Pēc šās uzvaras pavērās ceļš uz toreizējo Padomju Ukrainas galvaspilsētu Harkovu.

HARKOVA

1919. gada 9. decembrī Sarkanās Armijas daļas tuvojās Harkovai. Sajā dienā R. Eidemaņa komandētā 46. strēlnieku divīzija ieņēma Hologovu, bet Latviešu strēlnieku divīzija, kuru komandēja F. Kalniņš, — Vesjolaja Lopaņas sādžu. Bija skaidrs — ja deņikiniešiem neizdosies Harkovu noturēt, viņu armijas galvenie spēki būs sagrauti. Saprotot, kāda morāla, politiska un stratēģiska nozīme ir šai pilsētai, Deņikins centās aizstāvēties ar visiem iespējamiem līdzekļiem. 10. decembrī Latviešu strēlnieku divīzija sāka kaujas pilsētas pievārtē. Deņikinieši latviešu strēlnieku un V. Primakova komandēto sarkano kazaku triecienu neizturēja un panikā bēga. Harkovas priekšpilsētu strādnieki ar sajūsmu sagaidīja savus atbrīvotājus. 12. decembrī trieciengrupa iztirīja visu Harkovu no ienaidnieka.

Aculiecinieki stāsta, ka sevišķi iespaidīga bijusi 5. latviešu strēlnieku pulka iesoļošana pilsētas centrā.

LSSM, f. 521 Nd (Latviešu sarkano strēlnieku muzeja fondi).

Latviešu strēlnieki ieiet Harkovā.

Pa priekšu gājis liels pūtēju orķestris, aiz tā, iedzīvotāju jūsmīgi sveikta, braši soļojusi visa revolūcijas triecienvienība.

Pēc pilsētas atbrīvošanas cīņas turpinājās tās apkārtnē. 16. decembrī latviešu strēlnieki atbrīvoja Čugujevu, 18. decembrī Zmijevu. 6. latviešu strēlnieku pulkam izdevās sagūstīt Korņilova divīzijas pulku. Par šo veiksmīgo operāciju 6. latviešu strēlnieku pulka komandieri F. Labrenci apbalvoja ar Sarkanā Karoga ordeni.

27. decembrī Harkovā notika Latviešu strēlnieku divīzijas parāde. Tajā strēlniekus sveica Petrogradas strādnieku delegācija, pasniedzot Petrogradas strādnieku un sarkanarmiešu deputātu padomes Sarkano karogu par lieliem nopelniem cīņā pret kontrrevolūciju.

Oktobra revolūcijas dienās ļoti aktīvi par padomju varu Harkovā cīnījās arī latviešu strādnieki. 1915. gadā no Rīgas uz Harkovu evakuēja vairākas lielas rūpnīcas — Viskrievijas Elektromašīnu korporāciju (VEK), Leitnera, Špilberga, Melgozes u. c. rūpnīcas. Evakuēto strādnieku vidū bija daudz boļševiku. Viņi noorganizēja vairākus partijas pagrīdes pulciņus — «Atauga», «Imanta», «Gaisma».

Pēc Februāra revolūcijas KSDS(b)P Harkovas organizācijas Petinas rajona latviešu apakšrajonu pārdēvēja par «Latviešu kultūras centru». Tā darbība strauji vērsās plašumā, un drīz vien centrs kļuva par Harkovas latviešu revolucionārās kustības štābu.

Harkovas Valsts vēstures muzejā un Harkovas Elektromašīnu rūpnīcas (bijušās VEK) sabiedriskajā muzejā daudz eksponātu stāsta par latviešu sarkanajiem strēlniekiem un boļševikiem.

Vēl tagad Harkovas Elektromašīnu rūpnīcā strādā vairāki veco latviešu boļševiku un strēlnieku dēli un mazdēli.

UKRAINAS STEPĒS

Kādreizējā «kazaku galvaspilsēta» Zaporožje pilsoņu kara dienās latviešu strēlniekiem bija labi pazīstama — caur šo pilsētu gāja karaspēka ešeloni uz Dienvidu fronti. Zaporožje bija arī svarīgs frontes apgādes centrs, te izvietojās armijas rezerves un hospitāļi. Toreiz Zaporožji sauca par Aleksandrovsku.

Pasaules kara laikā arī uz Aleksandrovsku evakuēja vairākus Rīgas rūpniecības uzņēmumus kopā ar strādniekiem. Oktobra dienās latviešu, ukraiņu un krievu strādnieki izvērsa enerģisku cīņu par padomju varu. Tīlava drāšu fabrikā 1917. gada decembrī noorganizējās 1. Aleksandrovskas krievu—latviešu sarkangvardu nodaļa. Tās komandieris bija F. Bērziņš. Ar pilsētai caurbraucošo matrožu palīdzību 10. decembrī Aleksandrovskas strādniekiem izdevās gāzt vietējo kontrrevolucionāro pašvaldību. Taču jau pēc pāris dienām Aleksandrovskas sarkangvardi zaudēja kauju ar kontrrevolucionāriem haidamakiem un bija spiesti darboties pagrīdē. Tikai 2. janvārī ar Maskavas sarkangvardu palīdzību izdevās atjaunot padomju varu Aleksandrovskā.

1918. gada aprīlī pilsētu okupēja vācieši. 1. Aleksandrovskas krievu—latviešu sarkangvardu nodaļa atkāpās uz Rostovu. Te vienība papildinājās un to pārdēvēja par 1. latviešu bataljonu.

Aptuveni 7 kilometrus aiz Zaporožjes nogriežas Orehovas—Pologas ceļš. Tur stepē notika viens no vistraģiskākajiem notikumiem latviešu strēlnieku cīņu vēsturē.

1920. gada jūlija beigās Vrangelis, saņēmis ievērojamu starptautiskās kontrrevolūcijas atbalstu, nolēma izlauzties uz Donbasu. 25. jūlija rītausmā Vrangeļa izlases vienības pārgāja uzbrukumā un pārrāva fronti Ščerbakovas apkārtnē. Ielenkumā nokļuva Buločkina komandētā Apvienotā brigāde. Tās vienam pulkam

nakts aizsegā izdevās no ielenkuma iziet, bet 5. atsevišķais latviešu strēlnieku pulks un Ungāru pulks palika ielenkumā, jo netika saņemta pavēle atkāpties. Iedegās nevienlīdzīga, neticami smaga kauja. Ienaidnieka kavalērija devās nepārtrauktos uzbrukumos. Tos atsist bija ārkārtīgi grūti, jo 5. pulks bija palicis bez artilērijas — kaujas priekšvakarā tā bija nodota kādai citai karaspēka daļai. Nevienlīdzīgā kauja turpinājās visu 26. jūliju. Sis dienas vakarā kaudzi 5. atsevišķā (bijušā Zemgales) latviešu strēlnieku pulka karavīri krita.

Ap 200 ievainotu un pārgurušu sarkanarmiešu tika sagūstīti. No tiem apmēram puse bija latvieši. 80 gūstekņus, galvenokārt latviešus, tūlīt nošāva.

Sajā briesmīgajā kaujā pulku komandēja Volfrīds Pavārs, bet pulka komisārs bija J. Lunders.

Volfrīds Pavārs (1893—1974) dzimis Līvānu pagastā. 1915. gadā viņu iesauca armijā. Pēc praporščiku skolas beigšanas Pavāru nosūtīja uz 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulku. Kopā ar pulku viņš izstaigāja pasaules kara un pilsoņu kara cīņu ceļus. Lielā Tēvijas kara dienās gvardes majors Volfrīds Pavārs cīnījās 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijā.

Vēlāk — pēc papildinājuma saņemšanas 5. pulks turpināja slavenās cīņu gaitas. Orehovas — Pologas apkārtnē sīvas cīņas pret Vranģeļa armiju notika arī 1920. gada beigās. Tajās izcēlās 45. Bogučaras brigāde.

Čečenu baltgvardu mežonīgā kavalērijas divīzija centās iegūt dzelzceļu, kas veda uz Donbasu. 16. oktobrī smagas kaujas iedegās pie Pologas stacijas. Baltgvardiem izdevās ielenkt brigādes 2. bateriju. Brigādes komandieris uzdeva artilērijas divizionā komisāram Jānim Tikinam doties palīgā ielenktajiem biedriem. Ar nelielu, bet lieliski apmācītu triecienodaļu — 120 kavalēristiem un 10 tačankām komisārs devās izpildīt kaujas pavēli. Ģeogrāfiskā situācija

bija ļoti neizdevīga — plaši pārrēdzams līdzenums. Tātad ienaidniekam vienību vajadzēja pamanīt jau pa lielu gabalu, bet pavisam divaini — pretinieka karavīri neizrādīja nekādu satraukumu. Tikins saprata — viņa karavīri ģērbti tāpat kā ienaidnieks. Tas deva iespēju netraucēti pietuvoties baltgvardiem. Pēc sarkanajām lentītēm uz papahām baltie beidzot saprata, kas tuvojas, bet bija jau par vēlu.

No visiem tačanku ložmetējiem reizē pār baltajiem lija iznīcinoša uguns. Neatvairāmā triecienā devās kavalērija. Visa kauja ilga 10—15 minūtes. Baltgvardu vienība bija pilnīgi iznīcināta, ielenkuma loks pārrauts.

Bet te pēkšņi pie horizonta parādījās pretinieka galvenie spēki. Bogučaras brigādes artilēristi aukstasinīgi pielaida ienaidnieka kavalēriju 300 metru attālumā un tad atklāja uguni. Balto rindās izcēlās apjukums. Sašautie zirgi cēlās pakaļkājās, cenšoties nosviest jātniekus. Mežonīgi zviegdami, tie griezās atpakaļ, ar pakaviem sašķaidot ievainotos baltgvardus. Ienaidnieka rindas sajuka. Dzīvie paniskās bailēs bēga.

Ģenerālmajors Jānis Tikins (1895—1975) dzimis Saikavas pagastā. Piedalījies pasaules karā un pilsoņu karā. Pēc tam kā kara komandieris un politdarbnieks dienēja Sarkanajā Armijā. Spānijas nacionāli revolucionārajā karā bija militārais padomnieks. Lielā Tēvijas kara dalībnieks.

SIMFEROPOLE

Pēc Oktobra uzvaras vairākus latviešu boļševikus partija nosūtīja uz Krimu palīdzēt tās darbaudim organizēt padomju varu. No viņiem vispirms jāmin Juris Gavēnis un Žanis Millers. 1918. gada februāra beigās un marta sākumā vācu imperiālisti sagrāba Ukrainu. Kuru katru brīdi varēja sagaidīt viņu iebrukumu Krimā. To vajadzēja novērst. Bet kā? Sarkan-

gvardu vienības nespēja apturēt vācu virzišanos uz priekšu. Bija jāmeklē cita izeja.

1918. gada 6. martā Simferopolē sanāca Taurijas (Krimas) padomju kongress. Kongress nolēma pasludināt neatkarīgas Taurijas valsts nodibināšanu. Bija nelielas cerības, ka vācieši atturēsies uzbrukt jaunai neatkarīgai valstij.

Par Taurijas Centrālās Izpildu komitejas priekšsēdētāju ievēlēja Žani Milleru, par Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāju Antonu Slucki. Noorganizēja Revolūcijas aizsardzības komiteju. Par tās priekšsēdētāju iecēla Juri Gavēni. Vienlaikus viņš bija arī Sevastopoles boļševiku organizācijas komitejas priekšsēdētājs, partijas guberņas komitejas biroja loceklis, Taurijas CIK Prezidija loceklis, avīzes «Tavričeskaja pravda» redaktors.

Juris Gavēnis, istajā vārdā Jānis Daumanis (1884—1936) dzimis netālu no Rīgas — Dreiliņu pagasta Bīķerniekos. Kā LSDSP biedrs aktīvi piedalījās 1905.—1907. gada revolūcijā. 1908. gadā Gavēni arestēja un iezūtija trimdā. Pēc Oktobra uzvaras viņš veica daudzus atbildīgus partijas uzdevumus, galvenokārt Krimā. Seit viņš strādāja kopā ar V. I. Leņina brāli D. Uljanovu. No 1919. līdz 1923. gadam J. Gavēnis bija partijas Krimas apgabala komitejas priekšsēdētājs.

Taurijas Padomju Republikas mūžs bija īss. 1918. gada 18. aprīlī vācieši ieņēma Perekopu un virzījās tālāk Krimā. 22. aprīlī ar vietējo kontrrevolucionāru palīdzību viņi sagrāba Simferopoli. 1. maija naktī pēdējie sarkangvardi jūrnieki atstāja Sevastopoli. Evakuāciju veica saskaņā ar Jura Gavēņa izstrādāto plānu. Viņš pilsētu atstāja pēdējais.

Padomju varu Krimā atjaunoja 1919. gada pavasarī. 11. aprīlī sarkanarmiešu daļas iegāja Simferopolē.

Tomēr kontrrevolūcijai vēlreiz izdevās gāzt padomju varu Krimā. 1919. gada jūnijā Deņikina komandētā baltgvardu armija ieņēma Krimu.

Galīgi no baltgvardiem Krimu atbrīvoja 1920. gada novembrī. Viena no Sarkanās Armijas daļām, kas veica šo vēsturisko misiju, bija Latviešu strēlnieku divīzija.

EIPATORIJA

Tieši Oktobra revolūcijas trešajā gadadienā — 1920. gada 7. novembrī sākās Sarkanās Armijas izšķirošais uzbrukums Vrangeļa karaspēkam Krimā.

Uzbrukumā Sarkanās Armijas daļas devās pāri Sivašam un Perekopa zemes šaurumam. Izcīnot sivas ciņas, 6. armijas daļas pamazām atspieda pretinieku līdz tā pēdējām nocietinātajām pozīcijām Jušuņas apkārtnē. 11. novembrī pavēlniecība iesaistīja ciņās rezerves — arī Latviešu strēlnieku divīziju. Šai laikā ienaidnieks devās izmisuma pilnos prettriecienos. Latviešu divīzija, spēcīgas artilērijas uguns atbalstīta, ne tikvien atsita ienaidnieka pretuzbrukumus, bet arī pati pārgāja uzbrukumā. Visu 11. novembri ritēja smaga kauja. Vakarā vrangeliēši, sapratuši, ka kauja zaudēta, ātri atkāpās Simferopoles virzienā. Nākamajās dienās Latviešu strēlnieku divīzija turpināja vajāt pretinieku, un 14. novembrī divīzijas priekšējās daļas iegāja Eipatorijā. Latviešu strēlnieku divīzija izvietojās Melnās jūras krastā no Bakalas ezera līdz Kačas upes grīvai.

Pēdējais padomju varas ienaidnieks — Vrangelis bija sakauts. Var saprast latviešu strēlnieku prieku, iesaļojot Eipatorijā. Grūtie pilsoņu kara gadi beigušies. Latviešu strēlnieku divīzija savu internacionālo misiju bija izpildījusi.

Eipatorijā labi atceras drosmīgos, vienkāršos latviešu strēlniekus. Pilsētas novadpētniecības muzejā ir daudz materiālu par strēlniekiem un viņu komandieriem. Rūpīgas rokas vienmēr apkopušas 2. latviešu

strēlnieku brigādes komandiera Friča Labrenča kapu Eipatorijas kapsētā.

Kad ritēja pēdējās cīņas pret Vrangeli, Mahno piedāvāja Sarkanās Armijas pavēlniecībai savu palīdzību. Ņemot vērā konkrēto situāciju un Mahno solījumus, pavēlniecība piekrita, ka viņa «karaspēks» piedalās Vrangeļa sagrāvē. Pēc uzvaras Mahno vienība strauji demoralizējās, pārvēršoties par īstu laupītāju bandu. 1920. gada 22. novembrī, kad mahnovieši vēl atklāti nebija nostājušies pret padomju varu, viņi netālu no Eipatorijas sagūstīja Frici Labrenci un saka-pāja ar zobeniem.

Fricis Labrencis (1894—1920) dzimis Dobeles apriņķī. Armijā no 1915. gada. Pēc Oktobra revolūcijas dienēja latviešu strēlnieku pulkos. Viņš bija 6. strēlnieku pulka, vēlāk 2. brigādes komandieris.

Novembra beigās Latviešu strēlnieku divīzija atstāja Krimu un izvietojās Nikolajevas apkārtnē.

PEREKOPS

1919. gada beigās, cietušas smagu sakāvi pie Orlas, Kromiem un Harkovas, Deņikina armijas atliekas paglābās Krimā. Sarkanās Armijas mēģinājumi ieņemt Krimu 1920. gada janvārī un martā beidzās neveiksmīgi. Aprīlī, Rietumu lielvalstu sakūdīta, Polija pārtrauca miera sarunas ar Padomju Krieviju. Draudēja jauns poļu baltgvardu uzbrukums. Šādā situācijā vajadzēja pasteigties ar Krimas atbrīvošanu.

Sarkanās Armijas pavēlniecība šo operāciju uzticēja veikt 13. armijai. Par tās komandieri iecēla J. Pauku. Izveidoja Perekopa grupējumu, par kura komandieri iecēla Latviešu strēlnieku divīzijas priekšnieku Frīdrihu Kalniņu.

Uzbrukums sākās 1920. gada 13. aprīlī.

Ieeju Krimā 8—9 kilometrus platajā Perekopa šaurumā no Melnās jūras Perekopa liča līdz Sivaša jeb Trūdu jūrai aizsprostoja turku kundzības laikos uzceltais 10 m augstais valnis, kura priekšā atradās 30—45 m plats un 10 m dziļš grāvis. Pie tam valnim priekšā atrodas līdzena, labi pārskatāma stepe. Perekopa valnis bija labi nocietināts, izmantojot visus toreizējos kara tehnikas līdzekļus.

No 13. līdz 17. aprīlim ritēja asiņainas kaujas par Perekopu. Tajās Latviešu strēlnieku divīzija cieta lielus zaudējumus.

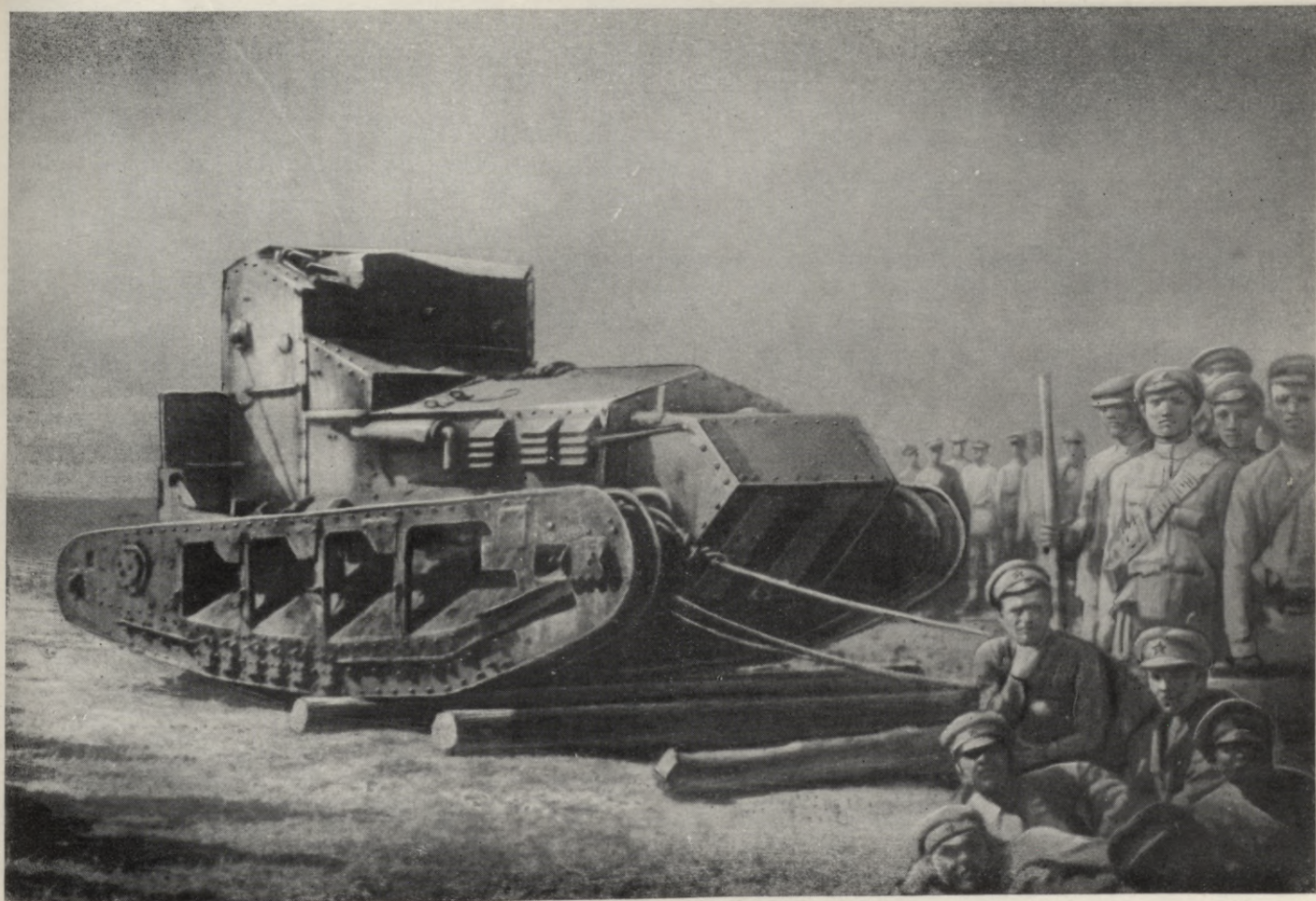
Uzbrukums nebija pietiekami labi sagatavots. Artilērijas uguns bija mazefektīva, pie tam tā sākās ar nokavēšanos. Latviešu strēlnieku divīzijas 3. brigādes komandieris Kirils Stucka pamatoti teica:

«Tā nebija artilērijas uguns, kurai vajadzēja sagatavot ienaidnieka nocietinājumu pārrāvumu, bet gan brīdinājums ienaidniekam par mūsu uzbrukumu.»

Un tomēr latviešu strēlniekiem izdevās ieņemt daļu Turku vaļņa un Perekopa pilsētu. Šajā brīdī kaujā vajadzēja iesaistīties rezervēm, bet tās laikā nepienāca. Baltie atguvās un raidīja pretuzbrukumā kājniekus, kurus atbalstīja kavalērija, aviācija un bruņu mašīnas. Iedegās nikna kauja. Uz Turku vaļņa krita 1. pulka komandieris N. Kalniņš un komisāra v. i. O. Akmentiņš. Latviešu strēlniekiem vajadzēja atkāpties.

14. aprīlī strēlnieki devās jaunā uzbrukumā un atkal sasniedza Turku valni. Galvenās cīņas 14. aprīlī ritēja Preobraženskas viensētas apkārtnē (Perekopa zemes šaurumā). Iepriekšējā naktī baltgvardi paguva pievilkt rezerves, un šoreiz viņu pretuzbrukumi bija vēl spēcīgāki. Arī 14. aprīļa kauja nedeva cerētos panākumus, kaut arī Latviešu strēlnieku divīzijas uzbrukumu enerģiski atbalstīja 8. kavalērijas divīzija, 3. strēlnieku divīzija un citas daļas.

15. aprīlī abas puses pārkārtojās tālākām cīņām.

Latviešu strēlnieki
pie Vrangelim atņemtā tanka.

Pavlograda.
Piemineklis brigādes komandierim
Robertam Vaiņānam.

16. aprīļa rītausmā Sarkanā Armija trešo reizi centās pārraut pretinieka pozīcijas. Trieciēnā vienlaikus devās vairākas divīzijas, arī Latviešu strēlnieku divīzija. 7. un 9. latviešu strēlnieku pulks vēlreiz nokļuva līdz Turku valnim, bet ieņemt to nespēja.

Lai radītu draudus Sarkanās Armijas aizmugurei, vrangelieši Horlu ostas rajonā izcēla desantu. Desanta darbību drīz vien lokalizēja, bet daļēji tas savu uzdevumu izpildīja — samazināja Sarkanās Armijas uzbrukuma spēku Turku valnim.

17. aprīlī Perekopa kaujas beidzās ar neveiksmi, kaut sarkanarmiešu daļas, kurās ietilpa arī latviešu strēlnieki, cīnījās varonīgi.

25. aprīļa rītausmā, apbruņoti ar Antantes ieročiem, plašā frontē uzbrukumā pārgāja baltpoļi. No mēģinājuma atbrīvot Krimu uz laiku vajadzēja atteikties. Polijas uzbrukums deva iespēju Vrangelim ne tikai sakārtot savu aprīļa kaujās smagi cietušo karaspēku, bet pat to papildināt, reorganizēt. Šajā laikā dāsni uz Krimu plūda Antantes militārā palīdzība Vrangelim. Tas deva iespēju ienaidniekam izveidot spēcīgu trieciengrupējumu, kurš 6. jūnijā pārgāja uzbrukumā.

7. jūnija rītausmā ģenerāļa Kutjepova 1. armijas daļas ar spēcīgu artilērijas sagatavošanas uguni sāka uzbrukumu Latviešu strēlnieku divīzijas kaimiņiem. Tie triecienu neizturēja. Pretiniekam izdevās pārraut fronti. Tad ienaidnieks pārgāja uzbrukumā arī pret Latviešu strēlnieku divīziju. Pārspēka spiestas, strēlnieku divīzijas daļas sāka atiet.

9. latviešu strēlnieku pulks saņēma pavēli nosegt radušos pārrāvumu divīzijas kreisajā flangā. Pulks ieņēma pozīcijas netālu no Spendijarovkas. Izrādījās, ka vrangeliešu kavalērija jau aizgājusi pulka aizmugurē. Pulks nokļuva pilnīgā ielenkumā. Sākās kauja. To vadīja komandieris V. Rundāls, kurš bija pazis-

tams ar savu ārkārtīgo drošsirdību, bet viņš krita jau kaujas sākumā.

No ielenkuma izdevās izlauzties tikai nedaudziem. Liela daļa karavīru no slavenā Kremļa sargu pulka krita.

Ielenkumā nokļuva arī 4. un 6. pulks. Ciešot smagus zaudējumus, abi pulki no aplenkuma loka izrāvās. Grūti klājās arī 5. pulkam. Daudz strēlnieku baltgvardi sakapāja ar zobeniem, pārējiem izdevās izlauzties ziemeļu virzienā. Dienas vidū pretinieka uzbrukums Latviešu strēlnieku divīzijas sektorā sāka apsīkt, jo vrangeliešu zaudējumi bija vēl lielāki nekā latviešu strēlniekiem. Lielas cerības ienaidnieks bija līcis uz tankiem, bet latviešu strēlnieki nenobaidījās arī no šiem «nezvēriem».

1. vieglā artilērijas divīziona 2. baterijas vada komandieris Rūdolfs Ābolkalns sašāva 2 tankus. Lūk, kā šo cīņu atceras tās līdzdalībnieks vēstures zinātnu kandidāts Jānis Kaimiņš:

«1920. gada 7. jūnija agrā rītā Vrangeļa karaspēks ar tanku palīdzību pārrāva mūsu aizsardzību un sāka ielenkt strēlnieku daļas. Labējā flanga pulki un 2. baterija pēc pavēles atkāpās Kazačkas ciema virzienā uz ziemeļrietumiem no Perekopa. Baterija un citas daļas virzījās klajas stepes ielejā kādu puskilometru no lielceļa. Pēc saules lēkta rīta migla sāka izklist un mēs ieraudzījām uz lielceļa 3 tankus un kājnieku kolonnu. Viņi nogrieza mums atkāpšanās ceļu. Tā bija mūsu pirmā tikšanās ar tankiem. Biedrs Ābolkalns momentā orientējās. Viņš pavēlēja nostādīt vienu lielgabalu kaujas pozīcijās un pats stājās par bombardieri. Es un otrs apkalpes numurs sagatavojām granātas un pielādējām lielgabalu. Ābolkalns šāva tiešā tēmējumā. Granāta sprāga dažus soļus no tanka. Tanku ložmetēji tūlīt šāva uz bateriju, bet miglas dēļ ielejā nēvārēja precīzi notēmēt. Ābolkalna raidītā granāta trāpīja tanku, un tas eksplodēja. Trešā granāta pārsita

kāpurķēdi otram tankam. Trešais tanks bēga kopā ar kājniekiem. Tā Ābolkalna aukstasinīgā rīcība un prasmīgie šāvieni atbrīvoja ceļu baterijai un strēlniekiem, kam draudēja ielenkums.

Par šo varoņdarbu Ābolkalnu apbalvoja ar Sarkanā Karoga ordeni.»¹

7. jūnijs bija viena ir vistraģiskākajām dienām Latviešu strēlnieku divīzijas vēsturē. Nekad agrāk divīzija vienā dienā nebija cietusi tik milzīgus zaudējumus. Zaudēts gandrīz viss 9. pulks, kā arī liela daļa no 4., 5. un 6. pulka.

Ar smagām kaujām divīzija atkāpās ziemeļu virzienā uz Dņepras labo krastu.

KAHOVKA

1920. gada vasarā sīvas cīņas pret Vrangeļa kara spēku ritēja Dņepras krastos. Jūlija sākumā Latviešu strēlnieku divīzija veica drosmīgu uzbrukumu pāri Dņeprai, izveidojot Kahovkas un Korsunskas placdarmus. Izvērst uzbrukumu tālāk neizdevās. Pēc vairāku dienu asiņainām kaujām divīzija, nodarot pretiniekam lielus zaudējumus, atgriezās izejas pozīcijās.

Dņepras krastos, Berislavā, 1920. gada augusta sākumā notika divīzijas dzīvē viens no nozīmīgākajiem notikumiem. Par izcilo varonību kaujās pret Dņikinu 1919. gada oktobrī—decembrī Latviešu strēlnieku divīziju apbalvoja ar Revolūcijas augstāko apbalvojumu— VCIK Goda karogu.

Jūlija beigās un augusta sākumā Latviešu strēlnieku divīzija veica visus nepieciešamos priekšdarbus, lai forsētu Dņepru. Šajā laikā divīzija ietilpa Dņepras labā krasta grupējumā, kuru komandēja ievērojamais pilsoņu kara komandieris un komisārs, dzejnieks Ro-

berts Eidemanis. Visa grupējuma un arī divīzijas vadība uzbrukumam gatavojās ļoti rūpīgi. Tā kā ienaidniekam Dņepras kreisajā krastā bija lieli spēki, uzbrukums solīja sekmes tikai tad, ja to izdotos sagatavot slepeni, pretiniekam negaidīti.

7. augusta naktī strēlnieki sāka celties pāri Dņeprai. Pirmie pārcēlās 3. pulka (komandieris J. Ādamsons) izlūki, tiem sekoja citi strēlnieki, citi pulki.

Strēlnieku laikraksts «Cīņas Balss» rakstīja:

«Pusnakts pāri! Drīz ausīs gaisma. Labajā krastā sakustas. Tumši tēli lokās. Ceļ. Nes. Liek. Sien. Zvaigžņu staros zvīļo dažādi rīki. Kaut kas norisinās drudzaini ātri, kā pēc takts. Te virs ūdens. Jau upes vidū. Drīz malā. Un vēriņa acs šķeļ nakts tumsu. Redzams tilts, kas nebija vakar. Krasti vienoti. Tas — sapieru darbs. Tie viņi — kā ūdens zalkši vijās lielā mudžeklī pa upes viļņiem. Melnā nakts tumsā bez trokšņa, pat čuksta, tilts tika gatavs. Brašs. Slavens.

Krastmala atdzīvojās. Tiltam tuvojas kārtīgās rindās pelēki stāvi. Tie sarkanie strēlnieki. Ir arī jātnieki. Luisi. Kolti. Makši. Un klusi, noteikti skan komanda: uz priekšu! Svinīgā, slavenā staltumā stāvi steidzīgi sakustas. Dodas ātri uz tilta. Pāri upei. Uz kreisā krasta. Nekas vairs tos neatturēs. Pat nāve ne.

Kad strēlnieku — varoņu rindas tuvojas otrai malai, sākas riebīga ložmetēju tarkšķešana. Kaut kur, krastmalas tuvumā, strādā ienaidnieka baterijas. Šrapneļi plīst. Tur baltie. Pamanījuši. Velti. Ne viņiem atturēt sarkano vilni. Un sākās ārpātīga lielgabalu mūzika. Mūsu baterijas atklāja viesuļa uguni. Gan vieglie, gan smagie, dažkārt reizē, deva baltiem baltu uguni. Zemē plīstošās bumbas raka bedres. Nākošās aizbēra tās līdz ar tiem, kas tur meklēja patvērumu.

Lielgabalu uguns, ložmetēju tarkšķešana un flinšu zalpes nerima visu dienu. Katra pēda zemes tika gūta caur sīvu kauju. Un, kad tuvojās vakars, aplūsa nāves troksnis. Ienaidnieks tālu bija atsists no upes

¹ LSSM, f. 520 Nd

Latviešu strēlnieki pie Kahovkas
forsē Dņepru.

krasta. Sarkanie strēlnieki, pirmie revolūcijas strēlnieki, pierādīja pārgalvību un izturību.

Vēl kauja nav galā. Ar nākošā rīta ausmu tā sāksies no jauna. Ienaidnieks viegli neatdos. Būs vēl karstas kaujas. Nāks virsū tanki, bruņu mašīnas, lidmašīnas... Viņš mēģinās piespiest atpakaļ pie upes, iedzīt tanī. Slīcināt. Bet vai tam notikt? Nē!¹

Kahovkas placdarms Dņepras kreisajā krastā bija izveidots. To steidzīgi nocietināja. Te savu kara inženiera talantu parādīja arī vēlākais Lielā Tēvijas kara varonis — ģenerālis Karbiševs. Placdarma aizstāvjiem palīgā ieradās leģendāru slavu iemantojusī Vasilija Blihera komandētā 51. divīzija.

Nākamajās dienās vrangeliēši devās niknos triecienos. Daudzus no tiem sarkanarmieši veiksmīgi atsita. Tomēr dažos sektoros pretinieks guva panākumus. Ļoti smaga situācija 12. augustā izveidojās 4. pulka sektorā. Atsitis spēcīgu ienaidnieka kavalērijas uzbrukumu, pulks sāka atkāpties ziemeļu virzienā. Tomēr ienaidnieka kavalērijai netālu no Čerņenkas izdevās pulku ielenkt. Sākās drausmīga tuvciņa...

Ap 120—150 ievainotu un pārgurušu strēlnieku krita vrangeliēšu gūstā. Gandrīz visus vrangeliēši nošāva.

Tā Ukrainas stepēs, izpildot savu proletāriskā internacionālisma misiju, nevienlīdzīgā cīņā varoņu nāvē krita 4. latviešu strēlnieku pulka pamatsastāvs.

Pie Čerņenkas viņiem, slavenajiem revolūcijas dēliem, uzcelts piemineklis. Uz tā uzraksts: «Šajā vietā 1920. gadā par padomju varu cīnījās un krita varoņu nāvē drosmīgās Latviešu divīzijas 4. latviešu pulka karavīri. Garāmgājēj, apstājies un noliec galvu, godinot Sarkanās Armijas varoņu piemiņu.»

Pilsoņu kara dienās Čerņenka 12 reizes gāja no rokas rokā. Turpat netālu stepē kādā ielejā noslepka-

voti 32 sagūstītie 5. un 6. pulka strēlnieki. Šajās dienās ļoti smagus zaudējumus cieta arī Latviešu divīzijas kaimiņš — 52. divīzija, jo vrangeliēši ar visiem iespējamiem līdzekļiem centās likvidēt sev tik bīstamo Kahovkas placdarms.

Smagas kaujas ar mainīgām sekmēm turpinājās visu augustu. Latviešu strēlnieku divīzija devās neskaitāmos triecienos un atsita vrangeliēšu pretuzbrukumus.

Septembra sākumā, saņēmuši papildspēkus, vrangeliēši vēlreiz mēģināja likvidēt Kahovkas placdarms. Daudzas apdzīvotas vietas — Aleksandrovka, Baltazarovka, Boļšaja Majačka, Čornaja Doļina, Nataļina, Marjanova, Maslovka, Terni daudzas reizes gāja no rokas rokā.

Tā kā Kahovkas placdarms atradās tikai 70—80 km no Perekopa, tas apdraudēja Vrangeļa aizmuguri, nedeva iespēju ienaidniekam virzīties uz ziemeļiem un austrumiem.

Savukārt tieši no Kahovkas placdarma Sarkanajai Armijai bija visizdevīgāk dot izšķirošo triecienu Vrangelim Ziemeļu Taurijā. Tādēļ pie Kahovkas tika koncentrētas labākās Sarkanās Armijas divīzijas. Oktobra beigās, jūtot, ka kuru katru brīdi sāksies izšķirošais Sarkanās Armijas uzbrukums, Vrangelis atvilka savu karaspēku uz Krimu.

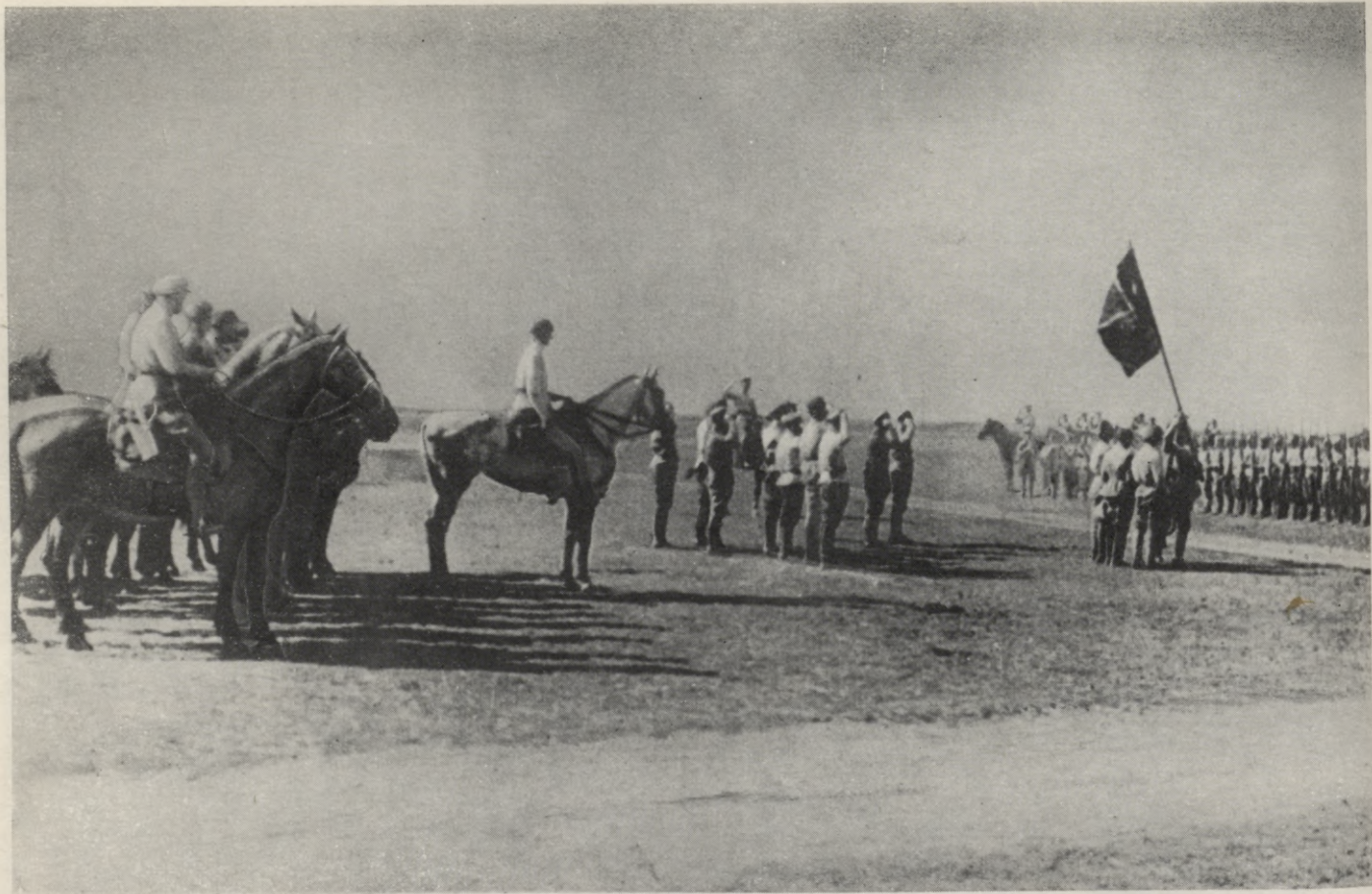
28. oktobrī sākās Sarkanās Armijas vispārējs uzbrukums. Tajā piedalījās arī Latviešu strēlnieku divīzija. Iznīcinot ienaidnieka arjergardus, tā strauji virzījās Perekopa virzienā. Šajās lielo panākumu dienās latviešu divīzija vēlreiz cieta smagu zaudējumu. Pie Roždestvenskas sādžas milzīgs balto pārspēks ielenca J. Brīvkalna komandēto 6. pulku. 2 stundas ritēja asiņainas cīņas. Daudziem 6. pulka strēlniekiem — Petrogradas un Jaroslavas, Pievolgas un Kromu varoņiem tā bija pēdējā kauja...

Tajā pašā laikā citi latviešu pulki neapturami trau-

¹ LSSM, f. 156 Nd

Nodarbības Latviešu strēlnieku
divīzijas skolā Dienvidu frontē.

Berislava.
VCIK Goda karoga pasniegšana Latviešu
strēlnieku divīzijai par parādīto
varonību cīņās pret Deņikinu.

cās uz priekšu. Vrangeļa armijas liktenis Ziemeļu Taurijā bija izšķirts.

Netālu no Kahovkas leģendāro cīņu vietas pilsoņu kara varoņiem uzcelts monuments, kurā tēlnieks atveidojis leģendāro tačanku.

Berislavas kapsētā apbedīti daudzi latviešu strēlnieki. Te 1976. gadā Rīgas pilsētas Oktobra rajona komjaunieši uzstādīja piemiņas plāksni 2. latviešu strēlnieku pulka komandierim un komisāram Osvaldam Lācim (1896—1920).

Tiesa, daudzus rajonos vēl plosījās bandīti. Pret tiem raidīja atsevišķas Sarkanās Armijas vienības. Tomēr lielāko armijas daļu varēja demobilizēt. Izformēja arī Latviešu strēlnieku divīziju. Tās štāba pēdējā atrašanās vieta — Nikolajeva.

MOGIĻEVA — ROGAČEVA

Pēc Oktobra revolūcijas uzvaras padomju varai, kamēr nebija radīta jauna armija, vajadzēja izmantot veco armiju, protams, nomainot tās komandējošo sastāvu. Par armijas virspavēlnieku iecēla boļševiku Nikolaju Kriļenko. Virspavēlnieka štābs atradās Mogiļevā. Veco štāba virsnieku lielākā daļa bija kontrrevolucionāri noskaņota. Viņi atklāti ignorēja padomju varas rīkojumus, staigāja ar cara laika uzpleciem.

Tā kā uz veco štābu pašauties nevarēja, Kriļenko organizēja jaunu — Revolucionāro lauku štābu. Par tā operatīvās daļas priekšnieku iecēla 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka bijušo komandieri (tajā laikā jau 12. armijas komandieri) Jukumu Vācieti. Vispirms kārtību vajadzēja ieviest pašā Mogiļevā. Tas nemaz nebija tik viegli. Te atradās ļoti daudz padomju varai naidīgi noskaņotu virsnieku un maz padomju varai uzticīgu karaspēka daļu. Šādā sarežģītā situācijā pret

padomju varu nostājās Baltkrievijā dislocētais poļu korpuss, ko komandēja Dovbors-Mušņickis.

Redzot, ka Mogiļevā nav pietiekoši daudz karaspēka, uz kuru varētu balstīties cīņā pret kontrrevolūciju un ģenerāļa Dovbora-Mušņicka korpusu, Vācietis izsauca uz apdraudēto rajonu latviešu strēlniekus.

Latviešu strēlnieku apvienoto nodaļu saformēja Cēsīs. Tā sastāvēja no 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulka 1. bataljona, 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulka 4. un 6. rotas un ložmetējkomandas.

1918. gada janvāra dienās Cēsu iedzīvotāji pirmo reizi droši un brīvi atzīmēja 1905.—1907. gada revolūcijas upuru piemiņu. Tieši no šīs sapulces, Cēsu iedzīvotāju sirsnīgi pavadīti, latviešu strēlnieki devās uz pirmo pilsoņu kara fronti — uz Mogiļevu. Jau nākamajā dienā apvienotā nodaļa, kuru pārdēvēja par Latviešu strēlnieku revolucionāro priekšpulku, ieradās Mogiļevā. Plandot sarkanajiem karogiem, dziedot Internacionāli, latviešu strēlnieki soļoja pa Mogiļevas ielām.

Rakstnieks Kārlis Fimbers šādi attēlo latviešu strēlnieku ieiešanu Mogiļevā:

«Ielās putenis auroja ar varenu spēku un kūla mētelus gar strēlnieku zābakiem, bet karavīri gāja drošiem, lieliem soļiem. Viņu sejās bija bargums, un tas izskanēja dziesmās. Pie māju logiem pieplaka sejas. Ļaudis vēroja, kādai armijai pieder šie kareivji, kas tik braši soļo un nevairās ne puteņa, ne sala. Pa vārtiem izmetās baltkrievu meitenes un māja viņiem ar lakatiņiem. Vecās armijas oficiēri un zaldāti neizpratnē apstājās uz aizputinātās ietves un brīnījās, kāds spēks ieradies šajā pilsētā, kur ģenerāļi vēl lepojās ar spožajiem uzpleciem un cara ordeņiem, neatzina tautas jauno varu un liedza ievēlēt padomes. Te 1. rota atdalījās no kopējās kolonnas un, izskriedama uz priekšu, ielenca viesnīcu. Trīs ložmetēju stobri pievērsās logiem. Sniegā noietās veikli vīri un patronu

Mogileva.
Latviešu strēlnieki ierindā.

Mogileva.
Latviešu strēlnieki pirms izbraukšanas
uz Dienvidu fronti.

lentu galus ievilka aizslēgos. Plašās ēkas vestibilā iegāja Vācietis, bataljona komandieris un komisārs Avsejevs. Viņiem sekoja desmit strēlnieki. Dežurējošam adjutantam pavēlēja:

— Pasauciet savu priekšnieku!

Svītīgais kapitāns labi piegulošā mundierī ar spožiem uzplečiem izaicinoši skatījās strēlnieku šinēļos un no sala iezilganajās sejās. Viņš skaidri redzēja, ka šie ir no lielinieku ļaudīm, un gribēja izsaukt sardzi, lai aizturētu traucētājus, kad viens no strēlniekiem ar stingru soli piegāja viņam klāt un sagraba spožos uzplečus.

— Visā Padomju Krievijas armijā pavēlēts noplēst tādus niekus! Marš! ... Izpildīt Kriļenko štāba operatīvās daļas priekšnieka Vācieša pavēli — atvest ģenerāli!

Kapitāns, pametis uzplečus pelēkā puīša rokās, aizskrēja meklēt štāba priekšnieku. Strēlnieki nesagaidīja viņu atgriežoties, un komisārs Avsejevs rikoja:

— Izsviest nepaklausīgos kontrrevolucionārus uz ielas!

Divas strēlnieku rotas devās telpās. Drīz no tām sāka iznākt dažādas staigules lepnos kažokos, sirmi vai jauni vīri labi pielaikotos virsniņu mēteļos. Viņu dienesta pakāpes vairs nevarēja izšķirt. Uz pleciem karājās tikai diegi. Dažs, izmests pa durvīm ar varu, pret tām vēl kratīja dūres. Strēlnieku patruļas viņus mudināja doties prom. Pēc stundas ap vecā štāba mītni viss kļuva tukšs un kluss. Tikai vējš pa ielu dzina sniega vālus un kā agrāk trakoja ap ēkas stūriem. Mogiļevā cēlās padomju varas prestižs.»

Ieveduši revolucionāro kārtību Mogiļevā, latviešu strēlnieki devās kaujās pret poļu korpusu. Latviešu strēlnieki kopā ar matrožu vienību un dažām sarkanģvardu daļām sakāva poļu korpusu, kaut arī poļu skaitliskais pārsvars bija milzīgs. Jukums Vācietis min, ka pret 15 000—20 000 kontrrevolucionāriem cīnī-

jušies 3500—4000 padomju varai uzticīgu karavīru. Gūstekņu skaits vien ievērojami pārsniedzis Vācieša rīcībā esošo karavīru skaitu. 1918. gada 30. janvārī tika atbrīvota Rogačeva.

SMORGOŅA

Kaujās pie Smorgoņas savu izcilo militāro talantu parādīja latviešu strēlnieku komandieris Jānis Fabriciuss.

1920. gada vasarā, kad Latviešu strēlnieku divīzija piedalījās cīņās Kahovkas placdarmā, 16. Kikvidzes strēlnieku divīzija sīvas kaujas izcīnīja pret poļu interventiem. Kaujās pie Smorgoņas J. Fabriciuss veic vienu no savas dzīves lielākajiem varoņdarbiem.

Smorgoņas—Šiloviču rajonā poļi bija nocietinājušies pirmā pasaules kara laikā izbūvētajos vācu ierakumos. To priekšā 50 soļu plata dzeloņstieplu josla. Fabriciusa komandētā 48. brigāde ieņēma pozīcijas vecajos krievu ierakumos. Visu 1920. gada 13. jūliju notika sīvas kaujas. Lai gan sarkanarmieši parādīja lielu drosmi, izdzīt poļus no betonētajām blindāžām un labi izbūvētās nocietinājumu līnijas neizdevās. Naktī uz 14. jūliju Fabriciuss pavēl diviem pulkiem imitēt uzbrukumu, lai novērstu pretinieka uzmanību. Tajā pašā laikā sapieri, ienaidnieka nemanīti, grieza ejas dzeloņstieplu žogos. Trešais pulks pa šīm ejām piekļuva pretiniekam no flanga. Tad J. Fabriciusa vadībā visi trīs pulki devās triecienā un piespieda poļus bēgt. Par šīs kaujas operācijas sekmīgu veikšanu J. Fabriciuss tika apbalvots ar otru Sarkanā Karoga ordeni. Pirmo Sarkanā Karoga ordeni viņš saņēma, būdams 10. strēlnieku divīzijas komisārs, par nepātrauktu paš aizliedzīgu darbu frontē.

Trešo Sarkanā Karoga ordeni viņš saņēma par piedalīšanos Kronštates cietokšņa fortu šturmēšanā, kur

ar personisku paraugu Fabriciuss iedvesmoja sarkanarmiešus uzdevuma izpildei.

Ceturto Sarkanā Karoga ordeni Fabriciusam piešķīra par sevišķu izturību un varonību kaujās pie Varšavas, kur viņš komandēja 48. brigādi.

Jānim Fabriciusam pie Smorgoņas uzcelts piemineklis.

Otrajā maršrutā apmeklējām pilsoņu kara visgrandiozāko cīņu vietas — Orlu, Kromus, Kahovku, Perekopu. Šīs kaujas notika 1919. un 1920. gadā. Iepazīnāmies ar dažām 1918. gada kauju vietām, kur cīnījies revolūcijas triecienbrigāde — Latviešu strēlnieku divīzija.

Latviešu strēlnieki piedalījušies kaujās arī daudzās citās vietās, kas neietilpst šās grāmatas maršrutos.

Tā, piemēram, daudz sīvu kauju pret baltčehiem un baltgvardiem 1918. gadā latviešu strēlnieki izcīnīja Dienvidurālos un Rietumsibīrijā. Te vispirms jāmin Torošinas latviešu pulka smagās cīņas pie Araslavas stacijas, kur tika aizkavēts baltčehu uzbrukums. 4. latviešu strēlnieku pulks cīnījās Iževskas apkārtnē, piedalījās Sarapulas atbrīvošanā. Votkinskas — Iževskas kontrrevolucionārā dumpja apspiešanā liela loma bija 7. latviešu strēlnieku pulkam. Urālos varoņīgi cīnījās arī latviešu kavalērijas pulks. Vissīvākās kaujas tas izcīnīja pie Ufas. Krasnoufimskas virzienā cīnījās Liepājas latviešu pulka strēlnieki.

Cīņā par padomju varu Urālos aktīvi iesaistījās arī tās latviešu vienības, kuras tika organizētas uz vietas. Vēl šodien Urālos un Pievolgā labi atceras Ufas latviešu bataljonu, kas palīdzēja apspiest eseru, meņševiku un kulaku dumpju.

Latviešu strēlnieki piedalījās arī cīņās pret kontrrevolūcijas spēkiem Rietumsibīrijā. Piemēram, Omskā

cīnījās A. Plēsuma komandētā 6. latviešu strēlnieku pulka vienība.

Nemirstīgu varoņdarbu Tjumeņas stacijā veica 11 latviešu strēlnieki. Sarkanās Armijas daļām Tjumeņā draudēja ielenkums. Roberts Eidemanis, kurš tajā laikā komandēja visas padomju karaspēka daļas, kas aizsargāja Tjumeņas pilsētu, nosūtīja 11 cilvēku lielu latviešu strēlnieku grupu ar četriem ložmetējiem uz Tjumeņas staciju, dodot uzdevumu — noturēt to par katru cenu, lai pagūtu atkāpties galvenie spēki un izvairīties no ielenkuma. Latviešu strēlnieki visu dienu cīnījās pret 200 cilvēku lielu baltčehu nodaļu. Cīnījās līdz pēdējai patronai, līdz pēdējai iespējai, līdz pēdējam elpas vilcienam. Visi 11 strēlnieki krita. Ziedodami savas dzīvības, viņi izglāba daudz citu dzīvības.

Vairākas latviešu vienības cīnījās arī Austrumsibīrijā un Tālajos Austrumos.

Latviešu strēlnieka Augusta Bērziņa (1899—1920) vārds iekalts pieminekli, kas uzcelts tiem, kuri krituši par padomju varu Čukotkā. Katram jakutam tuvs ir Ivana Stroda (1894—1938) vārds, bet Konstantina Neimaņa (1897—1937) vārdu pazīst visā Mongolijas Tautas Republikā.

Daudz latviešu strēlnieku pilsoņu kara beigu posmā cīnījās Vidusāzijā pret basmačiem. Vairāki strēlnieki dažādās karaspēka daļās piedalījās cīņās par padomju varu Aizkaukāzā.

3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulkam 1918. gada sākumā nācās izturēt sīvas kaujas pie Rostovas. Visa latviešu strēlnieku divīzija 1920. gada sākumā palīdzēja likvidēt Mahno un citas bandas daudzos Ukrainas rajonos.

Neskaitāmās pilsoņu kara kaujās plecu pie pleca ar latviešu sarkanajiem strēlniekiem cīnījās citu mūsu zemes tautu dēli. Visbiežāk latviešu strēlnieki cīnījās kopā ar Maskavas un Petrogradas sarkangvardiem,

Latviešu sarkano
strēlnieku memoriālais
ansamblis.

Latviešu sarkano strēlnieku muzejs
kļuvis par svarīgu sociālistiskā
internacionālisma un padomju
patriotisma audzināšanas centru.

ar slavenajiem sibīriešu strēlniekiem un Baltijas flotes matrožiem. Simtiem smagu pilsoņu kara kilometru latviešu sarkanie strēlnieki nosloja kopā ar igauņu strēlniekiem. Daudz slavenu reidu latviešu kavalērijas pulks veica kopā ar V. Primakova komandētājiem ukraiņu sarkanajiem kazakiem.

Kas tad bija latviešu sarkanais strēlnieks? Uz šo jautājumu izsmelošu atbildi devis Pēteris Stučka:

«Latviešu strēlnieks ir bruņotais latviešu strādnieks. Kā latvju revolucionārā strādniecība ir nešķirami asinīm saistīta ar Krievijas un visas SPR Savienības proletariātu, tā latviešu strēlnieks ir vēsturiski nešķirama daļa no lielās un slavenās Sarkanās Armijas, pie kuras biedriem — dibinātājiem tas pieder . . .»¹

Latviešu sarkano strēlnieku varonību ir cildinājuši ievērojami karavadoņi. Padomju Savienības maršals S. Budjonnijs 1929. gadā apsveikumā bijušajiem latviešu strēlniekiem rakstīja: «Dienās, kad notika cīņa uz dzīvību un nāvi pret vispasaules un Krievijas kontrrevolūciju, pilsoņu kara kaujās es vienmēr redzēju jūs kauju priekšpostēnos, visatbildīgākajos iecirkņos, kur tika izšķirti proletāriskās revolūcijas likteņi.

Ar vēl neredzētu drošsirdību, ar nesatricināmu dzelžainu spēku jūs aizsargājāt revolūcijas iekarojumus. Jūsu rindas nepazīna svārstību, izpildot strādnieku un zemnieku valdības un strādnieku šķiras vadones — Komunistiskās partijas — uzdevumus.»

---

¹ Latvju strēlnieku vēsture, 1. sēj., 1. d. M., 1928, VII lpp.

Saturs

Ievads	5	Serpuhova	33
		Maskava	33
I. maršruts	9		
Inčukalns	9	2. maršruts	40
Sigulda—Līgatne	10	Mazā Jugla	40
Pleskava	10	Gar Daugavas krastiem	42
Torošina	11	Polocka	44
Leņingrada	12	Vitebska	44
Novgoroda—Bologoje—Ostaškova	16	Orla	47
Jaroslavļa	17	Harkova	49
Vologda	17	Ukrainas stepēs	51
Kazaņa	19	Simferopole	52
Arzamasa	26	Eipatorija	53
Uļjanovska (Simbirska)	27	Perekops	54
Inza	29	Kahovka	58
Kuibīševa (Samara)	29	Mogiļeva—Rogačeva	63
Saratova	30	Smorgoņa	66
Povorina—Novohopjorska	30		

Штейн Волдемар Волдемарович
БОЕВОЙ ПУТЬ
ЛАТЫШСКИХ КРАСНЫХ СТРЕЛКОВ

Издательство «Лиезма» Рига 1977

На латышском языке

Художник Э. Гаркевиц

ИБ № 961

Voldemārs Steins

LATVIESU SARKANO STRELNIEKU
CIŅU CEĻS

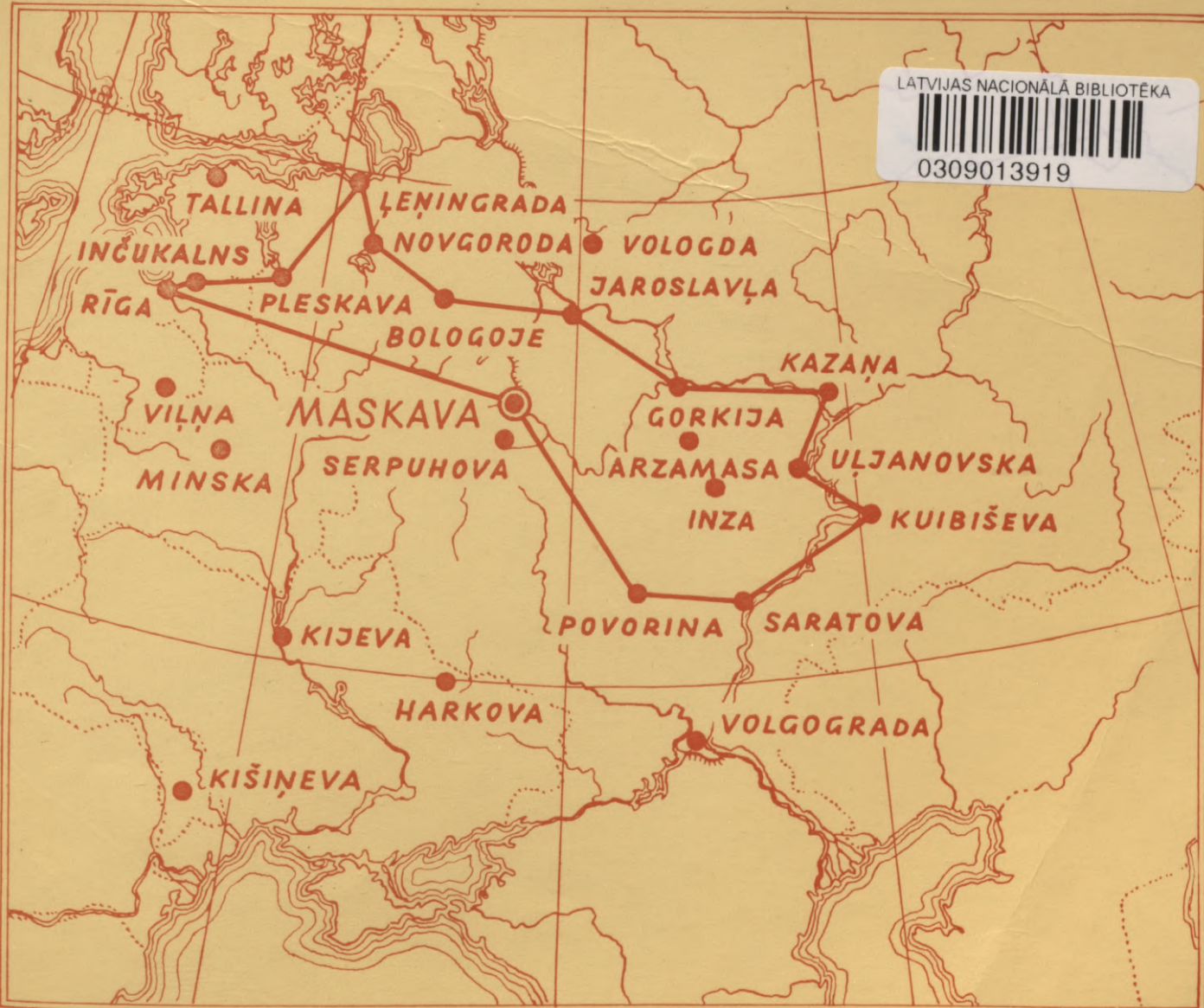
Redaktors V. Rikards. Mākslinieciskais redaktors
A. Sprūdžs. Tehn. redaktore L. Engere. Korektors
V. Markevics.

Nodota salikšanai 1977. g. 19. janvārī. Parakstīta
iespiešanai 1977. g. 28. jūnijā. Krīta papīrs Nr. 1,
formāts 90×70/16. 4,5 fiz. iespiedl.; 5,27 uzsk.
iespiedl.; 5,67 izdevn. l. Metiens 10 000 eks. JT
05291. Maksā 50 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā,
Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 288/28471/TSK-1026.
Iespiesta Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts
izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības
lietu komitejas tipogrāfijā «Ciņa» Rīgā, Blaumaņa
ielā 38/40. Pasūt. Nr. 284-D.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309013919

50 kap.